

ZAKARIÁS KÖNYVÉNEK MAGYARÁZATA

Írta: Dr. Tóth Kálmán professzor

Bevezetés

A próféta és kora.

Zakariás próféta a babiloni fogságból hazatért júdaiak prófétája volt. Könyvének a keltezéséből (1:1.7) látható, hogy kortársa volt Haggeus prófétának. De együtt említi őket Ezsd 5:1 és 6:14 is. Mindketten buzdítottak a jeruzsálemi templom újjáépítésére, és többször említik a fogságból hazatért nép világi és vallási vezetőit: Zerubbábel helytartót és Jósua főpapot. Zakariás valamivel később lépett fel, mint Haggeus (vö. Hag 1:1; 2:1 és Zak 1:1). Folytatója lett a valószínűleg nem sokkal később meghalt Haggeus ténykedésének. Próféta kitekintése azonban amannál tágabb, kifejezésmódja pedig elvontabb, szimbolikusabb: ő a „korai apokaliptika” első képviselője. A könyv felirata teljes nevén megnevezi a prófétát: Zakariás Berekjá fia, Iddó unokája. Ezsdrás könyvében azonban csak mint Iddó fia szerepel, ez utóbbi helyen tehát a „fia” kifejezés általánosabb értelmű: leszármazottja. További adatunk nincs a prófétáról. A Biblia ugyan említ több Zakariás nevű prófétát még Berekjá fiaként is, azonosításuk azonban a hagyományok keveredése miatt bizonytalan, sőt helytelen (vö. 2Krón 24:20–21 és Mt 23:25; továbbá 2Krón 26:5; Ézs 8:2). A héber megnevezés végén álló „próféta” szó Zakariásra vonatkozik; Iddó a papi rendhez tartozott (Neh 12:4.16). Mindamellet Zakariás papi származású próféta, és e révén is bizonyára hatással voltak rá a fogságban működő Ezékiel próféciái. Ezékiel hosszasan és aprólékosan foglalkozott a majdani új templommal látomásai során (Ez 40–48. r.). Zakariás próféciái az új templommal kapcsolatban viszont nem csak papi, kultuszi érdeklődésűek, jellemző rájuk az eszkhatológikus nézőpont: új korszak következik Júdára és Jeruzsálemre, megint nyilvánvaló lesz a Sion dicsősége, seregleni fognak hozzá a népek (olv. 1:16–17; 2:14–16; 3:9–10; 8:22–23), igyekezni kell tehát, hogy mikor ez a korszak beköszönt, a templom készen álljon.

Zakariás ugyanúgy átélte a hazatérés utáni évek sok viszontagságát, mint Haggeus: a templom újjáépítésére tett első sikertelen kísérletet (Ezsd 4. r.), de azt a nagy történeti „földindulást” is (vö. Hag 2:6–7.21–22), amely Dárius király trónra lépésekor megrázta a nagy Perzsa Birodalmat. A különböző tartományokban kitört függetlenségi háborúk olyan mérvűek voltak, hogy már-már darabjaira látszott szétesni az óriási birodalom. Bizonyos, hogy a nagy országok, Babilónia, Média, Arménia stb. függetlenségi harcainak megvolt a hatásuk a kisebb tartományokra, köztük Júdára is. Nagyon valószínű, hogy a Dávid családjából származó Zerubbábel helytartó is tehetett lépéseket a maga hazájában az önállósulásra (Júda ekkor Perzsián belül a samáriai központú nagyobb tartomány közigazgatási része volt). Dárius azonban minden lázadó felkelést levert, a felkelőket szigorúan megbüntette, vezetőiket kivégeztette. Nem maradhatott el a felelősségre vonás a kisebb tartományokban sem, és abból, hogy Zerubbábel, akihez pedig nagy remények fűződhetek (Zak 4:6–10), egyszer csak nyomtalanul eltűnik a szemünk elől, arra lehet következtetni, hogy ő is a felelősségre vonás áldozata lett. Később már csak egy majdan megjelenő Sarjadékról esik szó (Zak 3:8; 6:12), aki egyszer majd a dávidi trón örököse lesz. Addig be kellett érni a helyzet adta lehetőségekkel: a politikailag alárendelt állapotban a

„gyülekezet-állam” és a templom építésével, a Babilóniában maradt zsidósággal való kapcsolattartással (Zak 6:9k.). Ez Zakariás próféciáinak a történeti horizontja, a megadott dátumok (1:1 és 7:1), tehát Kr. e. 520–518 között.

Zakariás könyve.

A 14 fejezetből álló prófétai könyvnek az első, nagyobb része (1–8. r.) tartalmazza a tulajdonképpeni Zakariásnak a próféciáit. E részekben a vázolt történeti háttér jól látható. Azonkívül egy bizonyos szerkezeti egységet biztosít – az 1–6. r.-ben – az azonos felépítésű látomások sorozata. Más a helyzet a 9–14. részknél. Először is a 9:1 és 12:1 egy-egy sajátos kifejezéssel, mint új „felirattal” kezdődik, az utánuk következő próféciák jellege és hozzávetőlegesen azonosítható történeti háttére pedig egészen más. Ezért szokták a könyvet – Ézsaiás könyve mintájára – három részre tagolni, és így különböztetik meg a Proto-Zakariás (1–8. r.), Deutero-, illetve Trito-Zakariás (9–11. r., illetve 12–14. r.) próféciáinak gyűjteményét. A proto-zakariási gyűjtemény legjellegzetesebb darabjait a látomások képezik. Hét ilyen titokzatos éjszakai (1:8) látomás mutatja be Júda és Jeruzsálem, a templom és a gyülekezet jövő sorsát és helyzetét. E látomások a következők: Híradás arról, hogy a földön béke és nyugalom van (1:7–12). Négy kovácsmester jön, hogy letörjön négy szarvat (2:1–4). Jeruzsálem nagysága megmérhetetlen (2:5–9). A hétkarú lámpatartó és a két olajfa látomása (4:1–6a.10b–14). Átok a hamisan esküdő lopókra (5:1–4). A bűnt megtestesítő nőalakot eltávolítják az országból (5:5–11). Négy (harci) kocsibeaírja a földet Isten megbízásából (6:1–8). – Ezekhez a látomásokhoz kiegészítések csatlakoznak (1:13–17; 2:10–17). Vannak azonkívül próféciák, amelyek szimbolikus leírásuk mellett sem tartoznak a látomások sorába, s jellegzetes módon a két történeti vezető személyhez, Zerubbábelhez és Jósuaéhoz kapcsolódnak. E részletek a következők: Jósua főpap ártatlannak nyilvánítása (3:1–7). Messiási sarjadék ígérete (3:8–10). Intés és buzdítás Zerubbábelhez (4:6b–10a). Jósua főpap megkoronázása, újabb messiási ígéret kíséretében (6:9–15). – A befejező két részben azzal a kérdéssel kapcsolatban, hogy meg kell-e még mindig tartani a templom és Jeruzsálem egykori elpusztulásának emlékére tartott böjti gyásznapokat, tanítást ad a próféta a böjti igazi értelméről (7. r.), illetve a gyász helyére lépő boldog öröm képét festi le a jövőjében (8. r.).

A deutero- és trito-zakariási részek különböző történeti háttérrel feltételező rövidebb próféciákból állnak. A 9. r.-ben pl. Nagy Sándor hadainak Kr. e. 332-ben történt Egyiptom elleni vonulásának a képét látják tükröződni (legalábbis az 1–8. v.-ben). A 10. r. Izrael szétszört népének az összegyűjtéséről jövőjéről; a 11. r. viszont a hűtlen pásztorokról szól, akik miatt elszéled a nyáj. E gyűjtemény feltehetően a Kr. e. 4. sz. utolsó évtizedeiből való. – A trito-zakariási részek még későbbiek. Egyes szakaszok a deutero-zakariási próféciák kiegészítéseinek tűnnek, pl. a 12:2k. a 9. r.-ben olvasott nagy küzdelemnek, a 13:7k. pedig a hűtlen pásztorokról mondott próféciának. Az egész gyűjtemény uralkodó hangja az eszkatológikus várakozás. A tetőfokot a 14. r.-ben láthatjuk, amikor egy végső nagy ítélet és Jeruzsálem felmagasztalásának a képe vetítődik elénk. E részletek feltehetően a Kr. e. 3. sz. elejéről valók, s ez egyben Zakariás könyve végső formába öntésének az ideje is.

Zakariás könyvének teológiája.

A proto-zakariási könyv legjellegzetesebb részletei az 1–6. r.-ben leírt titokzatos látomások. Ezekben Isten bepillantást enged kiválasztottjának abba a jövőjébe, amelyet Ő ítéletes vagy üdvös szándékkal készít népe vagy az egész világ számára. Némileg hasonló látomásokról olvasunk más prófétai könyvekben is (1Kir 22:19–23; Ézs 6. r.; Jer 1:11–14 stb.). Hogy a

látomásban közölt kijelentés még csak szándék, melyet Isten jó előre megmutat a prófétának (vö. Ám 3:7), azt az is szemlélteti, hogy Isten néha – engedve a prófétai közbenjáró könyörgésnek – felfüggeszti szándéka végrehajtását (Ám 7:1–6). Az eszkhatológikus tartalmú látomásoknál a „vég” (vö. Ám 8:2) ugyan nem valami világ vége értelemben veendő, mindenesetre valamilyen korszakváltásra utal. Zakariás egy rendkívül kritikus történelmi helyzetben kapta a „végidőre” vonatkozó látomásokat: Lezáródott a tagság ítéletes korszaka, s ezután Júdára és a Sion hegyén álló templomra új dicsőség vár – noha az átélt jelen még nem mindenben mutatta ennek jeleit. Mégis a mennyben már kész a jövő, s ennek a képét leplezi le Isten prófétája előtt. Ezt a leleplezést nevezzük görög szóval apokalipszisnek. Zakariás látomásai az ún. korai apokaliptika körébe tartoznak. A kései nagy apokaliptikus iratoknak (Dániel, az intertestamentális kor egyes pszeudonim iratai, az ÚSZ-ben a Jelenések könyve) nagyszabású világtörténelmi, sőt kozmikus horizontja, az „új ég és új föld” látomása itt még nem szerepel, de már megtalálható az apokaliptikus ábrázolási mód számos eleme. Mindenekelőtt a szimbólumok szerepeltetése: jelképes értékű számok, színek, alakok, cselekmények, melyeknek megvan a határozott jelentésük. Megfejtésükhöz segítséget nyújt az *angelus interpretis*, a magyarázó angyal, akinek olyan fontos szerepe van az apokaliptikus irodalomban (pl. Dán 7:16; 8:15–19 stb.). A mennyei látomások mindenesetre azt erősítik meg, hogy a jobb jövő, az új korszak Istennél már el van készítve a mennyben, s ennek megvalósulására kell felkészülnie Isten népének. A deutero- és trito-zakariási részletekben nem ilyen rendszerezetten, viszont még erősebben van jelen a jelképes, apokaliptikus ábrázolási mód. Jellegzetes motívumai: a népeket sújtó nagy háborús katasztrófa, amelyből Izráel Isten segítségével győztesen kerül ki (9:13–17; 10:3–6), kozmikus jelenségek (14:4–5), mindenképp Jeruzsálem felmagasztalása (12:2–6; 14:8–9.16–21). Ezek a képek már egy igazi eszkatont, a választott népre nézve a dicsőséges véget (az átélt, átszenvedett nehéz korszak végét) jelenítik meg.

Irodalom.

Sellin, E. 1930³ (KAT), *Brunner*, R. 1960 (Zürcher BK), *Bič*, M. 1962, *Ackroyd*, P. R. 1962 (Peake), *Elliger*, K. 1964⁵ (ATD), *Horst*, F. 1964³ (Handbuch z. AT), *van der Woude*, A. S. 1984 (Prediking v. h. OT), *Kecskeméthy* I. 1915, *Módis* L. 1932.

Zak. I. RÉSZ

Zak. 1,1–6. Bevezető prófécia.

A feliratból megtudjuk, hogy Zakariás fellépése Dárius perzsa király uralkodásának 2. éve 8. hónapjában történt, azaz Kr. e. 520 novemberében – három hónappal Haggeus első próféciájának elhangzása után. Zakariás egyelőre nem a templomépítésről beszél, mint prófétatársa, hanem egy történelmi visszapillantást vet a múltba. Emlékeztet a korábbi próféták megtérésre hívására – közelebből Jer 25:5-re –, amely azonban akkor süket fülekre talált. Pedig már Jeremiás elhivatási látomásában kifejeződött az a bizonyosság, hogy Istennek gondja van rá, hogy beteljesítse igéjét (Jer 1:12). Jövendölései szóról szóra be is teljesedtek, amikor Kr. e. 587-ben Júda megsemmisült, lakossága nagyrészt fogságba került, a templom rommá lett, mert – mint Zakariás mondja a 2. v.-ben – Isten nagyon megharagudott népére. Ezután nagy idő telt el, kihalt egy generáció ítéletmondó prófétáival és a megítéltekkel együtt. Egyedül Isten ígéje marad örök és állandó (Mt 24:35), sőt mindig aktuális. Ezért hangoztatja Zakariás is a megunthatlan „térjete meg!” felhívást, bekapcsolódva abba a sorba, amelynek folytatója lesz majd Keresztelő

János és maga Jézus is (Mt 3:2; 4:17). Zakariás megtérésre hívása – bármilyen prózai szövegben hangzik is el – nem volt sablonos szólam, hanem az ő korában is szükséges lelki követelmény. Ezsdrás és Nehémiás könyveinek olvasása során látható, hogy a fogság utáni nép életében is voltak tisztogatásra és reformálásra szoruló jelenségek. Felhívásához hozzáfűzi: Ha megtértek, Isten is hozzátok tér, kegyelemmel fordul felétek! E „kölcsonös megtérés” az ÚSZ-i igét idézi: „Közeledjete az Istenhez, és Ő is közeledni fog hozzátok!” (Jak 4:8).

Zak. 1,7–12. Az első látomás: hírhozó lovasok.

A 7. v. elején újabb felirat és keltezés van. Most Dárius 2. éve 11. hónapjának 24. napja van említve, ez a dátum megfelel Kr. e. 519. február 15-nek. A régebbi szokásoktól eltérően a hónap nemcsak sorszámmal van jelölve, hanem néven is van nevezve. A babiloni fogság idejétől kezdve tértek át Izráelben a korábban szokásos őszi évkezdetről a tavaszi újévre, a régi kánaáni hónapnevek helyett pedig a babiloni nevek használatára; így a 11. hónap neve: sebát.

A 8. v. elején olvasható „éjszaka” valószínűleg arra utal, hogy a próféta egyazon éjszakán látta mind a hét soron következő látomást. A látomások jelképes vonásokkal vannak megrajzolva, ami azonban nem jelenti azt, mintha ezek csupán fantasztikus álmokképek lennének. Ellenkezőleg megvan a történeti kapcsolódásuk ahhoz a valóságos szituációhoz, amelyben Zakariás és népe benne élt.

A látomás helye valamilyen völgy, illetve „mélyedés” (*mecúlá^h*), ahol mirtuszfák közt egy vörös lovon ülő alak volt látható. A héber szóhasználat elárulja, hogy nem egyszerű völgyről van szó: a *mecúlá^h* többnyire a tenger elnyelő mélységét jelenti (Ex 15:5; Jón 2:4; Neh 9:11), olykor egyenesen a sír, az alvilág szinonimája (Zsolt 69:3.16; 88:7). Azonos értelmű a teremtés történetéből ismert *tehóm* szóval, mely a „nagy mélységet” (és az azt kitöltő föld alatti óceánt) jelenti. Az ókori világtérkép szerint a föld, mint lapos korong alakú kontinens a látóhatáron, „a világ végén”, érintkezik az óceánnal, illetve a lehajló éggel. Az örökzöld mirtuszfák az élet jelképei; szimbolikusan az élet Urának, Istennek a jelenlétére utalnak a mindenség e kozmikus találkozási pontján. Mindez azt fejezi ki, hogy a próféta elragadtatásában az Isten előtt, az Ő közelében nyer betekintést a mennyei titkokba, melyek a világ sorsára vonatkoznak.

A látomásban szereplő, vörös lovon ülő alakról a 11. v.-ben tudjuk meg, hogy az Úrnak angyala, követe. Mellette különböző színű lovak és (a 10–11. v.-ből láthatóan) lovasok állnak. A színek szimbolikája az apokaliptika egyik gyakran használt eszköze; a színeknek részint csillagászati, részint földrajzi vonatkozásuk van, így pl. összefüggésben állhatnak a négy világtájjal (vö. Jel 6:1–8). Az itteni leírásban csak három szín szerepel; lehet, bár nem szükségszerű, hogy egy alak és szín kimaradt (a LXX négy lovat említ). Csak feltételezésként tudjuk a színeket a világtájakkal azonosítani, a babiloni színszimbolika alapján: ott a vörös szín nyugatot jelent, a fakópiros (talán) északot, a fehér keletet. A színazonosításnál azonban fontosabb kérdés az, hogy „mik ezek”, azaz mire valók e lovak és lovasok, mi a rendeltetésük?

A 9. v.-ben szólal meg először az apokaliptikus látomások egyik fontos szereplője, a magyarázó, vagy ahogy Zakariás nevezi, a „velem beszélő” angyal, az angelus interpres. (Itt a *bí* szócska jelentése „velem”, és nem „bennem”, nem valami belső hang, hiszen a próféta „uram”-nak szólítja.) Mint valami közvetítő személy (13–14. v.), adja tovább Isten üzenetét a prófétának. Szerepe itt összefonódni látszik a 8. v.-ben bemutatott lovasával, mégis megkülönböztetendő tőle. A magyarázó angyal pontosan ezt mondja: „én megláttatom veled”, s ezután a 10–12. v. adja a magyarázatot. Azon belül viszont a lovasok a mirtuszfák közt levő angyalhoz intézik szavaikat. Jelentésükből kiderül, hogy bejárták az egész földet, azaz a Perzsa Birodalom területét, és azt tapasztalták, hogy a birodalomban nyugalom és békesség uralkodik. A „békében

van” (*sáqat*) ige különösen a Bírak könyvéből ismert motívumszó, és azt jelenti, hogy egy háborús korszak után békés periódus következik (Bír 3:11.30 stb.). A jelen esetben nyilván arra a tényre történik célzás, hogy Dárius leverte a jó másfél éven át tartó belső háborúkat, és helyreállította a birodalom rendjét. A nagy történeti „földindulás” véget ért. (ld. Haggeus könyve bevezetésének 2. pontját.)

Ami azonban Dárius és a Perzsa Birodalom nézőpontjából nyugalom és békesség volt, az Júda számára az önállóvá léétel reményének a szertefoszlását jelentette. Így érthető meg a jelentést váró és Júdával együtt érző angyal feljajdulása: Mikor lesz már vége Júda és Jeruzsálem leigázott állapotának? Hiszen a jeremiási (kerek számban értendő) hetven év már letelében volt, amelynek a végén új, szabad, messiási kort vártak (olv. Jer 25:12; 29:10). Azt lehetett hinni, hogy a perzsa világbirodalom felbomlása ennek az előjele, ám ez hiú reménnyé vált. Isten nem ilyen módon akarta a messiási kort megvalósítani (olv. 4:6; 9:9).

Zak. 1,13–15. és 16–17. Kiegészítések.

Az első látomásban szereplő lovasok a 12. v.-sel eltűnnek. A megválaszolatlanul maradt „meddig még?” kérdésre a kiegészítő versekben Isten a magyarázó angyal közvetítésével ad feleletet. A 14–15. v. visszautal a bevezetésre, a 2. v. kijelentésére: Isten annak idején megharagudott népére, azért szabadította rá ellenségeit. Ám ezek az elbizakodott népek, az asszírok, majd a babilóniak még „segítettek” haragudni, s azon túl, hogy az isteni ítélet végrehajtó eszközei lehettek, gőgös önteltségükben maguknak tulajdonították a hatalmat és a dicsőséget, fegyvereiket istenítették (olv. Ézs 10:5k.; Hab 1:11.16), ezért ítéletük sem maradt el. Mert Isten nem feledkezett el népéről, sőt féltő szeretettel figyeli sorsát. Meghallotta Ő annak idején Abdiás kesergését (Abd 11–16. v.), vagy a Zsolt 79 jajszavát is. Ő elintézi minden ügyét, de annak a módját és idejét fenntartja magának. Ezért nem lehet Istennek miérteket feltenni. Benne csak hinni és bízni lehet, de diktálni neki nem.

A 16–17. v. felvillantja a kegyelmes jövőképet is, két ígéret formájában. Az első Jeruzsálem újjáépülésére vonatkozik. Középpontjában ott fog állni az új templom. A mérőszinór említése pedig jelképesen az újonnan épülő házak falainak, az utcáknak a kijelölésére vonatkozik. – A második ígéret meg arról szól, hogy a jelen szűkös viszonyait felváltja majd a bőség ideje. A nélkülözők, a bánkódók megvigasztalódnak, mert az Úr megújítja Jeruzsálem és a Sion kiválasztását (a *báhar* szóhoz ld. Deut 12:5–11 stb.).

Zak. II. RÉSZ

Zak. 2,1–4. A második látomás: négy kovácsmester.

E látomás viszonylag egyszerű kép: négy kovácsmester jön, kezükben kalapács, és a feladatuk az, hogy letörjenek négy szarvat. A magyarázat, a jelképek feloldása is elég egyszerű. A szarv általánosan ismert szimbólum: a hatalom jelképe (betű szerinti fordítása olykor képtelenül hangzanék: 1Sám 2:1; Zsolt 18:3; 89:25). Az apokaliptikus irodalomban gyakran jelent hódító országokat vagy uralkodókat (pl. Dán 8:3–9; Jel 13:1; 17:12 stb.). A másik szimbólum a négyes szám, amely általában a négy világtájat, héber kifejezéssel „az ég négy szelét” (6:5; Ez 37:9 stb.), magyar szóval „a szélrózsa minden irányát” jelenti.

A magyarázat szerint e szarvak az Izráel és Júda népét szétszélesztő országokat jelképezik. Asszíria és Babilónia tízezerszám hurcolta el a legyőzött zsidókat. Egyiptomba is sokan kerültek, mint hadifoglyok vagy mint emigránsok a zavaros politikai időkben (Jer 42–44. r.). Pusztították

és rabszolgául eladták a háborúban ejtett foglyokat Izráel szomszédai is (pl. Ez 35. r.; Ám 1:6.9; Jóel 4:6). Az évszázadok során sokfelé szóródtak így szét a zsidók. Viszont a diaszpórából való hazatérés reménysége az eszkatológikus próféciáknak visszatérő témája volt.

A látomás második felében jelennek meg a kovácsmesterek, hogy letörjék a „szarvakat”, vagyis végrehajtsák Isten ítéletét az erőszakos, a hódító háborúban örömeiket lelő, a kis népeket eltipró birodalmakon. A mesteremberek alakja természetesen szimbolikus, Isten eszközeit jelképezik ők. Maga a prófécia pedig nem meghatározott időre szól. Csupán azt a tényt közli, hogy Istennek elhatározott célja az ítélettartás, és így szinte az 1:15-ben olvasott kijelentés folytatása ez. Név említése nélkül a kép ugyanazt fejezi ki, amit a többi próféta az ún. idegen népek elleni próféciákban szokott elmondani.

Zak. 2,5–9. A harmadik látomás: egy ifjú – mérőkötéllel.

A próféta előtt e látomásban három személy jelenik meg, akiket meg kell tudnunk különböztetni egymástól. Az első egy férfi vagy ifjú (8. v.), aki a nála levő mérőkötéllel Jeruzsálem újjáépítendő falainak a nyomvonalát akarja kijelölni. A második a már ismert magyarázó angyal, a harmadik pedig egy további „angyal”, küldött, akinek az elsőként említett személyt kell visszahívnia mérő munkájából. Az egész látomás mondanivalóját pedig a 8–9. v. foglalja össze abban, hogy szükségtelen és elhamarkodott dolog lenne Jeruzsálemet már most falak közé szorítani.

Ezsd 4:13.16-ból, a zsidók ellenségeinek vádaskodásából az látható, hogy a templomépítés terve mellett megvolt a városfalak újjáépítésének a szándéka is. Az utóbbira ugyan nagy szükség lett volna, védelemül a rossz szomszédok támadásai ellen mégis kényes vállalkozás volt, éppen Dárius uralkodásának első, válságos éveiben, mert elszakadási törekvésnek lehetett minősíteni, és ez súlyos következményekkel járt volna.

A városfal építésével szemben két érv hangzik el. Az egyik a jövő felé mutat, és azért tartja fölöslegesnek a munkát, mert idővel oly nagy lesz a város lakossága, hogy nem fog elférni a most hamarjában megépítendő falak közt (olv. Ézs 49:19–20; Ez 36:37–38). A látomás ezért csak „bekerítetlen” nyílt városnak akarja látni és láttatni Jeruzsálemet. A másik érv az, hogy maga az Úr lesz Jeruzsálem védelmezője: mint áthatolhatatlan tűzfal veszi körül. (Az Urat megjelenítő „dicsőség”, *kábód*, maga is fény-, illetve tűzjelenség, pl. Ex 24:17; Ez 1:28). Igaz, hogy ez a védelem csak hitben elfogadható valóság, de voltak rá példák, hogy az Úr oltalma erősebbnek bizonyult minden várfalnál (2Kir 19:32k.). Ha viszont „az Úr nem őrzi a várost, hiába vigyáznak rá az örök” (Zsolt 127:1), a legerősebb várfal sem ad elég védelmet (JSir 2:8). Isten népének a hite azon kerül le mérésre, hogy tud-e bízni Isten oltalmazó jelenlétében vagy csak a saját emberi számíthatásaiban bízik (Ézs 7:10–12).

Zak. 2,10–13. és 14–17. Kiegészítések.

E két szakasz csak laza tartalmi összefüggésben áll a megelőző látomással. Az elsőnek a „Fussatok ki...” kezdetű felhívása emlékeztet Jeremiásnak Babilonról mondott próféciáira (Jer 50:8; 51:6). Az „északi ország”, amelyet el kellene hagyni – a 11. v.-ből is láthatóan –, Babilóniát jelenti, ahonnan a karavánok és hadseregek nagy kerülővel, Háránon, Damaszkuszon át, és így észak felől érkeztek Izráelbe. Ha az említett jeremiási próféciák szellemében magyaráznánk e részletet, akkor ez egy sürgető, menekülésre szólító felhívás a még Babilóniában élő zsidókhoz: hagyják el mielőbb a pusztulásra ítélt várost. Zakariás szavainak csakugyan van ítéletes jellege is a 12–13. v. szavaiban: Isten majd számon kéri a sok rablást, gyilkolást, amit a „Babilon” által képviselt pogány népek elkövettek az Úr népén mint az ő

„szemefényén”. A népek majd szerepet cserélnek: az eddigi elnyomók az általuk elnyomottak, kifosztottak szolgálói lesznek. – Mindamellet a 10b. v.-ből láthatóan – ahol a négy világtáj felé szétszórtság van említve – a prófécia alap gondolatát nem ez az ítélettartás képezi, hanem a hívogatás, amely Izráel szétszóródott népét ismét hazájába akarja gyűjteni. (Érdemes megjegyezni, hogy a LXX szövegvariánsa a 10b–11a. v.-ben még jobban kifejezi ezt a pozitív szándékot: „Mert össze akarlak gyűjteni benneteket az ég négy tája felől – így szól az Úr. – Sionba meneküljétek, akik Babilon lányánál laktok!”)

A második kiegészítés teljesen az üdv-eszkhatológia gondolatköréhez tartozik, és a 2:5–9 látomásához kapcsolódik. Egyik része a Júda és Jeruzsálem (= Sion leánya) számára hirdett öröm: Jön már a 9. v.-ben említett „dicsőség”, Isten személyes jelenlétének és uralmának kifejezője. Az üdvhirdetés második része viszont egyetemes, idézi Ézs 2:2–3 üdvváradalmát, mely szerint a pogány népek megtérői is az Úrhoz jönnek, és csatlakoznak a választott néphez. Ez a gondolat már az ÚSZ felé mutat, a hóseási jövendölésnek (Hós 2:1) tágabb értelmű megfogalmazásával: akik hajdan „nem nép” voltak, Isten népévé lesznek (1Pt 2:10), és többé nem idegenek és jövevények, hanem polgártársai a szenteknek és háza népe Istennek (Ef 2:11–19).

A 16. v. a hajdani kiválasztás, a különleges tulajdonba vétel (Ex 19:5) kiváltságát idézi emlékezetbe, és kapcsolódik az 1:17 reménységéhez. A befejező 17. v. pedig liturgikus formula, mely az „itt van Isten köztünk” hangulatát kelti és az abból következő elcsendesedésnek ad kifejezést.

Zak. III. RÉSZ

Zak. 3,1–7. Jósua főpap ártatlanná nyilvánítása.

A 3. rész nem tartozik a látomások sorába, formailag is eltér azoktól. A látomások felépítése ugyanis az, hogy először megjelenik egy szimbolikus kép, azután a magyarázó angyal (esetleg némi párbeszéd után) több-kevesebb realitással megfejtja a látomás értelmét. Ebben a részben a magyarázó angyal nem szerepel, a leírás középpontjában pedig egy történelmi személy áll: Jósua főpap. Igaz, itt is szerepel egy angyal, jelen van a Sátán, történik jelképes cselekedet is: Jósua tiszta ruhába öltöztetése a bűnbocsánat, vagy még inkább az ártatlanná nyilvánítás kifejezése. Mindez azonban csak Zakariás próféta nyelvezetéhez tartozó ábrázolásmód. Az pedig, hogy az Úr angyala az Úr nevében dorgálja a Sátánt és kijelentést közöl Jósuával, azt szemlélteti, hogy az itt tárgyalt bírósági ügy „isteni szinten” (is) elintézését nyert. (Szövegkritikai megjegyzés, hogy a 2. v. elején be kell toldani az „angyal” szót, különben az lenne az értelem, hogy maga az Úr mondja, hogy az Úr dorgálja meg a Sátánt.)

A bemutatott kép egy bírósági tárgyalás képe. Az Úr angyala mint bíró szerepel (vagy legalábbis mint az Igaz Bíró képviselője). Vele szemben ott áll Jósua piszkos, sáros ruhában, ami azt jelképezi, hogy vádakat szórtak rá, bűnösségét akarják bizonyítani. Jobb keze felől, mint a vád képviselője, ott áll a Sátán. A személyes Sátán ismert Jób történetéből, vagy az 1Krn 21:1 toldásából. Egyébként azonban nevének eredeti jelentése: ellenség, ellenfél (pl. Num 22:22; 1Kir 11:14 stb.), a jogi életben pedig azt jelenti, hogy vádló, ügyész, aki – úgy látszik – a bírói tárgyalás során a vádlottól jobbra állt (vö. Zsolt 109:6). Vádló szerepe van ebben a jelképes leírásban is.

A 2–5. v. a bírósági eljárás befejező mozzanata: a piszkos ruhában álló Jósua főpapot új, tiszta ruhába öltöztetik, annak jelképeként, hogy a vád alól fölmentést nyert (szó szerint: „elvettem

rólad bűnödet”), és folytathatja főpapi tevékenységét. Ezzel együtt a vádoló Sátánt is elhallgattatja a bírói szó. (A „dorgáljon meg téged az Úr...” kifejezés előfordul az ÚSZ-ben is: Júd 9. v., de a „Mózes mennybemenetele” c. kései irat közvetítésével.)

Kétséges lehet a magyarázat szempontjából, hogy a 2. v.-ben levő büntől megtisztítás és igaznak nyilvánítás csak Jósua személyére vonatkozik-e, vagy a főpap itt egész népének a képviselője. A magyarázók egy része az utóbbit érzi ki a próféciából: a tűzből kikapott üszkös fadarab (vö. Ám 4:11) eszerint a fogságból hazatért Júda népe volna – s ezt támogatni látszik a megelőző mondatban Jeruzsálem kiválasztásának az említése. Ellene szól viszont az, hogy a 7. v.-ben körülírt főpapi szolgálat és kiváltság egészen személyes vonatkozású és csak Jósuára érhető; a kollektív értelmezés itt törést szenved. Egy másik kérdés, hogy mi értelme van a bocsánathirdetésnek, a múlt bűnei alól történő feloldozásnak – jó 18 évvel a fogságból való első hazatérés óta? Ha viszont egyénileg értelmezzük a leírást, miért kellett Jósuát megerősíteni főpapi tisztében, hiszen kezdettől fogva a gyülekezet vezetőjének, főpapjának mondja a Biblia? (Ezsd 3:2; Hag 1:1 stb.)

Kézenfekvőnek látszik, ha ismét arra a történeti háttérre gondolunk, amely Zakariás próféciái mögött általában ott áll, nevezetesen az 521/20-as évek eseményeire, a Perzsa Birodalmat megrázó belső háborúkra, amelyek Júdában is nagy reményeket kelthettek. Az ott elkezdett szervezkedési kísérletek miatt Zerubbábel történeti szereplése véget is ért. A szervezkedéshez pedig lehetett némi köze Jósuának is, ellenségei mindenestre bevádolhatták a perzsa hatóságnál. A „Sátán”, mint vádló, alakja mögött valóságos személyek vádaskodása állhat. Végül azonban a főpapnak sikerült tisztáznia magát. Ezt tükrözi az egész látomásszerű bírósági tárgyalás és felmentő ítélet.

A 6–7. v.-ben a felmentéshez kapcsolódó „figyelmeztetés” olvasható. Voltaképpen isteni biztatás ez egy feltételhez kötve: Ha Jósua hűségesen végzi a templomban és a gyülekezetben rábízott teendőket, akkor ítélezhet, irányíthat az Úr házában. Az utolsó mondatot (járhatsz-kelhetsz az „itt állók” között) egyesek némi túlzással egyenesen Jósua mennybe jutására és az angyalok közti járás-kelésre értelmezik. Látnivaló azonban, hogy az egész 1–7. v. leírásának színhelye nem a menny. A 7. v. is csupán a templomról és annak az udvarairól beszél, s az ott levőkre van tekintettel; az ígéret így csupán Jósua főpapi tisztének más szavakkal történő megerősítése. – Ez persze nem zárja ki azt, hogy ne gondolhassunk Isten üdvözítő kegyelmére e hú szolgájával kapcsolatban, a kijelentés elsődleges értelme azonban történeti.

Zak. 3,8–10. Messiási jövendölés egy Sarjadékról.

E néhány vers az előző jelenethez annyiban kapcsolódik, hogy név szerint megszólítja Jósua főpapot és a körülötte levőket. Egyébként azonban különálló, többféle szimbolikus utalásból összetevődő messiási kijelentés.

A 8. v.-ben levő *'anesé mófät* kifejezés szó szerint azt jelenti, hogy a „csodajel emberei”, értelme pedig az, hogy (Ézs 8:18-hoz hasonlóan) egy kijelentett csodás szándék megértői és megőrzői ők. A szándék az, hogy Isten egy „Sarjadék”-ot akar támasztani népe körében. A jelképes név mögött egyesek Zerubbábel személyét látják: az ő nevének a jelentése „bábeli hajtás” (aki ti. Babilóniában született). A prófécia azonban nem a jelenre, hanem a jövőre vonatkozik, hasonlóan ahhoz a másik kijelentéshez, melyben majd ugyanez a név lesz olvasható (6:12). A „Sarjadék”, mint jelképes név, már egyes fogság előtti próféciákban is előfordul. Jeremiás pl. e szóval hirdeti, hogy Isten majd támaszt Dávidnak (= Dávid utódai közül) igaz sarjadékot (Jer 23:5; 33:15). Kétségtelen, hogy Zakariás is messiási értelemben használja a szót. (Az arám nyelvű Targum egyszerűen úgy is írja át, hogy Messiás.)

A 9. v. első fele rejtélyes értelmű. A legkülönbözőbb találgatások vannak arra nézve, hogy milyen körül van benne szó. Talán legvalószínűbb, ha a főpapi öltözékhez tartozó drágaköre, diadémra gondolunk, s a jelkép így az 5. v.-hez kapcsolódik. A drágaköre vésett hét szem – vallástörténeti párhuzamokból is megállapíthatóan – Istennek mindent látó és mindenütt jelenvaló lényét jelképezi. (Ld. még 4:10b-t és 2Krón 16:9-et.)

Isten tehát megtartó Messiást kíván küldeni a világra, elsősorban népéhez, és szándékának tanúi azok, akik e csodás prófétai kijelentést hallhatták. Arról tanúskodik továbbá ez a kijelentés, hogy Isten gondviselő tekintete az övéin nyugszik akkor is, amikor a Messiás testben még nincs (vagy már nincs) jelen. Ehhez kapcsolódik aztán Istennek az a kegyelmes szándéka, hogy ő el akarja törölni népének bűnét. E megváltó akarat tágabb körű kiterjesztését, majd később Keresztelő János mondja el, amikor felismeri az Isten Bárányát (Jn 1:29). – A messiási kor aztán békés örömet hoz. A 10. v.-ben festett idilli kép többször is előfordul az ÓSZ-ben, legközelebb áll hozzá Mik 4:4 jövendölése: „Mindenki a saját szőlőjében és fügefája alatt ülhet.” A zakariási fogalmazás ennél annyiban mond többet, hogy szerinte a messiási kor nemcsak „saját” békességet hoz, hanem egymás iránti kölcsönös szeretetre is hangol.

Zak. IV. RÉSZ

Zak. 4,1–6a. A negyedik látomás: az arany lámpatartó.

A negyedik látomás nem csak formailag áll a látomások közepén; mondanivalója tartalmilag is a legszebb és legfontosabb. Az 1. v.-ben olvasható „felébresztett” szó itt nem álomból való ébresztésre utal, hanem a különlegesen éberré tételnek, a felfokozott szellemi fogékonyságra készítetésnek a kifejezője, hiszen új, rendkívüli látomás következik.

A látomást a 2. v. írja le. Középpontjában egy hétkarú lámpatartó áll. Leírása némileg más, eltér attól, amit később megvalósítottak; a heródesi templomban állt *menóra* képét ismerjük Titus diadalívéről. Az utóbbinál a mécstartó karok egy függőleges síkban hajlanak fölfelé egymás mellett (ma is ilyeneket készítenek). Zakariás látomásában viszont egy vízszintes síkban helyezkednek el körben, egy aranytál körül, a mécsesek. A tál az olajat tartalmazza (olyanformán képzelendő el, mint egy kandeláber), az olajat szívják fel és égetik el a mécsesek kanócai. A szokásos mécsesektől a látomásbeliek abban különböznek, hogy a közönséges mécsesnek csak egy nyílása van a kanóc számára, e lámpatartó mécseseinek viszont hét-hét, úgyhogy felülnézetben szinte egy virághoz hasonlító kép. A hétszer hét kanóc sokszorozott világosságot adhatott (csillárszerű látványként). A teljes fényerejű mécsesrendszer sok olajat fogyaszt, ezért van az olajtartó tál szerepe kiemelve. Végül a látomáshoz hozzátartozott két olajfa, szimmetrikusan helyezkedve el a lámpatartó oszlop jobb és bal oldalán.

Ez a kép alkotja a látomás egészét, annak mintegy expozícióját, bemutatását. A továbbiakban ennek magyarázata következne. A 4–5. v. a látomásoknál szokásos párbeszédet tartalmazza, de nem viszi előre a magyarázatot. Azt a 6a. v. eleje vezetné be, de mielőtt a tényleges magyarázat megkezdődne, a beszélgetés félbeszakad, s majd csak a 10b. v.-ben folytatódik.

Zak. 4,6b–10a. Próféta kijelentés Zerubbábelhez.

Két rövid kijelentés (6–7. és 8–10. v.) hangzik itt el, melyek részben a templomépitéshez kapcsolódnak, s azért is kerülhettek e helyre, a templommal összefüggő látomás megszakításaként. Zakariás legrégebb, személyes hangú próféciai közé tartozik, egykorúaknak látszanak Hageus egyes kijelentéseivel (Hag 2. r.).

Az első kijelentés jelszószerűen hangzik a világi vezető, Zerubbábel felé: Nem erőszakkal..., hanem az Isten Lelke segítségével! A folytatás azonban hiányzik, és egy ilyen felkiáltás aligha vonatkozhatott a templomépítésre. Inkább a szomszédos népcsoportokkal, a samaritánusokkal szemben folytatott magatartásra, de még inkább az 521-ben megindult, a Perzsa Birodalomtól elszakadni akaró szervezkedésre utal, mellyel szemben Zakariásnak aggályai voltak. A 2:8–9 magyarázatánál látott gondolatok itt is érvényesek: Az Úr hadakozik értetek! (Hasonlít egy ÚSZ-i lelki tartalmú kijelentéshez is, amit az apostol Róm 9:16-ban fogalmazott meg: „Nem azé, aki akarja...”)

A templomépítés ügyére a 7. v. tér rá. Az első mondat ugyan rejtélyesen hangzik. A „nagy hegy” kifejezést többféleképpen próbálják magyarázni. Legegyszerűbbnek látszik az, hogy e kifejezéssel az építkezés útjában tornyosuló sok anyagi és politikai akadály összességére céloz a próféta. Biztatásra volt szükség e nehézségekkel szemben; hangsúlyozni kellett, hogy Isten Lelke segítségével a hegyként magasodó nehézségeket is le lehet küzdeni.

A második rövid kijelentés (8–10a. v.) emlékeztet a templom alapkövetételére, amely akkor egy rendkívüli örömnappal volt (olv. Ezsd 3:10–13), később azonban a lelkesedés nagyon lelohadt a sokféle akadály, az épülő templom kisebbszerűsége láttán. Voltak, akik megvetően, gúnyolódva beszéltek a vállalkozásról (10a; vö. Hag 2:3). Zakariás meghirdeti, hogy amilyen örömujjongás kísérte egykor az alapkövetését, ugyanolyan örömmel, áldáskívánások hangoztatása mellett fogják majd nézni, amikor a „zárókő” felkerül az oromra. (Két különböző szót is használ itt a próféta. A 7. v.-ben levő *ró'sá^h* = a „fő”, nyilvánvalóan a „felső” követ jelenti; a 10. v.-ben levő *bedil* héber szó jelentése viszont nem világos, talán valamilyen különleges anyagból, „őnből” készült köre céloz, de a párhuzamos tartalmú 7. v.-ből látható, hogy itt is az építést befejező, valamilyen díszes zárókőről van szó.) – A jövendölés annyiban hamarosan valósággá vált, hogy pár év múlva, Kr. e. 515-ben csakugyan kész lett a templom. A próféciaának az a mozzanata viszont, amely a templomépítés befejezését Zerubbábelhez kapcsolja, nem válhatott valósággá. Ő az új templom felszentelését már nem érthette meg Jeruzsálemben, az ismert történeti események elsodorták (ld. Bevezetés 1. pontja végét). ÚSZ-i kifejezéssel élve, gyakran más a magvető, és más az arató: más volt a templomépítés elkezdője, és más lett a befejezője. A személyektől függetlenül azonban a templomépítés volt a mindennél fontosabb ügy, és Zakariásnak e rövid, biztató próféciaja ezt az ügyet szolgálta.

Zak. 4,10b–14. A negyedik látomás magyarázata.

A 10. v. második fele semmilyen összefüggésben nem áll az előtte levő zerubbábeli próféciaival, ellenben az 1–5. v.-ben leírt látomáshoz kapcsolódik, és annak a magyarázatát adja. A látomás egy hétkarú lámpatartót mutatott be, a karok végén mécsesekkel; a lámpatartó mellett pedig két olajfa állt. A most következő magyarázat elején álló „ez a hét” kifejezés tehát nyilván a hét mécsesre vonatkozik, és azt mondja, hogy ezek az Isten „hét szemét” jelképezik, amelyek áttekintik az egész földet (vö. 3:9). A kép kozmikus-mitologikus eredetű: a teljességet jelentő hetes szám kapcsolatban áll az ókorban ismert bolygókkal (Nap, Hold és az akkor ismert öt bolygócsillag, a középpontba képzelve természetesen a Földet, az ókori világnak megfelelően). E „bolygók”, amint nevük is mutatja (Merkur, Vénusz stb.), az ókori népek szemében istenek voltak erős fényük, s az állócsillagokhoz képest változó mozgásuk révén. Az ÓSZ azonban mindig mitológiátlanít: a teremtéstörténet szerint az égitegek csak lámpások és a múltó idő naptárszerű mérésének segítői (Gen 1:14). Az Isten szeme (karja, keze, orcája stb.) antropomorfizmus pedig csak az ő mindenható, mindent látó jelenlétének a kifejezője (vö. 2Krn 16:9). Ha tehát a hétkarú lámpatartót, mint planetáris jelképet odaállították a templomba, akkor

ezzel Istennek a mindent látó, s különösen népével és templomával törődő hatalmát és szeretetét szimbolizálták. Ahogyan Salamon templomszentelési imája mondta egykor: A te szemed e házra nézzen éjjel és nappal! (1Kir 8:29)

A hétágú lámpatartó és a hét mécses szimbólumának feloldásánál jóval nehezebb feladat a látomásban szereplő két olajfa jelképének és szerepének azonosítása. Külön probléma, hogy a 12. v. „második” kérdése egy olyan új dolgot vet fel, amely a látomás expozíciójában nem szerepelt. Eszerint a két olajfának van egy-egy füzérszerűen lehajló ága. (A héber *sibbólot* szó – egyik jelentése szerint – gabonakalászt jelent; itt pedig az olajfának az ért kalászhoz hasonló leveles ágát.) Az ágakon, mint valami csöveken keresztül „arany”, azaz aranyszínű tiszta olaj folyik a lámpatartó tetején levő tálba, s ez az olaj táplálja az égő mécsesek lángját. – A végleges válaszban, hogy mindez mit jelent (13–14. v.), a kulcskifejezés az olajfák mibenlétére és szerepére nézve a *bené-hajjichár* héber kifejezés, ami azonban nem könnyű fordítási probléma. Szó szerinti fordítása: „az olaj fiai” – számunkra merőben idegen hebraizmus. Az ilyen kifejezésekben a „fiak” jelenthetnek személyeket, ha nem is közvetlen leszármazottakat (pl. „prófétafiak” = prófétai kötelék tagjai; vagy a „mennydörgés fiai”, Mk 3:17). De lehet a jelentésük más is; itt valami, az olajjal kapcsolatos dolog. Meg kell találnunk a képhez legjobban illő jelentést.

Ma a legutóbbi magyarázat az, hogy az „olaj fiai” kifejezés olajjal felkenteket jelent (rev. Károli, új ford.), a két olajfa pedig személy szerint Zerubbábelt és Jósuát jelenti. Kiváló párhuzamnak tartják, hogy a qumráni esszénus szekta iratai is két „felkent” személyről írnak: egyik volt a világi vezető, másik a vele szemben előjogot élvező, s az Áron családjából származó „messiás”. – Egy másik magyarázat Jel 11:4–6-ra támaszkodik. A Jelenések írója e zakariási látomásból veszi a jelképeket, s magyarázata szerint a két olajfa Istennek két bizonyágtevője, mégpedig a 6. v. jellemzéséből kivehetően Illés és Mózes. További jelentésátvitelrel a két olajfa a törvénynek és a prófétaságnak a szimbóluma.

E magyarázatoknak közös gyengéje az, hogy ha a 12. v.-et a maga helyén komolyan vesszük, akkor a jelkép feloldásánál képzavar, illetve szerepcseré keletkezik. A 12. v. szerint ugyanis az olajfák táplálják termésükkal a lámpatartót. Isten gondoskodását jelzi, hogy ott vannak ezek az „olajforrások” (így fordította eredetileg Károli), melyek biztosítják az olajat a mécsesek égéséhez, mintegy „Isten szemeinek a ragyogásához”. Ha viszont akár a felkent személyekre, akár a törvényre és prófétaságra (az ÓSZ-re) gondolunk, látnivaló, hogy nem ezek a táplálói Isten gondviselő szeretetének, ellenkezőleg: tőle kapják a Lélek erejét, a kharizmat, a kijelentés ajándékát (ellenkező értelemben az olajnak „visszafelé” kellene folynia). – Így tehát vagy kihagyjuk a 12. v.-et, mint későbbi toldást, ami nem volna helyes, vagy feladjuk a „felkentek” fordítást és a messiási azonosítást. – Érdemes arra is gondolni, hogy a felkenéshez használt finomított olaj neve a héberben *sämän*, míg a szövegünkben szereplő *jichár* szó az olajfa egyszerű termését, a nyers, tisztítatlan olajat jelenti. A *bené-hajjichár* kifejezés tehát egyszerűen olajvezetékeket jelent, melyeken át az olajfák termése áramlik, hogy táplálja az „örökmécsest”. Hogy „két” olajfa az olajforrás, annak sincs semmi számszimbolikai jelentősége, egyszerű szimmetriáról van szó.

Ebben az egyszerű, de a bibliai szöveg egészét megtartó magyarázatban a negyedik látomás jelentése az, hogy az új templomban elhelyezendő hétágú lámpatartó Istennek mindent látó, különösképpen pedig saját templomán és gyülekezetén megnyugvó, gondviselő tekintetét példázza. A mécsesek nem alusznak ki („nem szunnyad Izráel őrizője”, Zsolt 121:4), mert Isten örök szeretetéből táplálkoznak.

Zak. V. RÉSZ

Zak. 5,1–4. Az ötödik látomás: a repülő irattekeres.

Az újabb látomásban egy, a levegőben lebegő óriási méretű (kb. 9×4,5 méter) irattekeres jelenik meg, nyilván kigöngyöltet formában, hogy látni lehessen, ami rá van írva. Ez az írás (3. v.) pedig nem egyéb, mint az 'álá' héber szó, melynek jelentése „átokeskü”. A zsidóknál ugyanis gyakori volt az esküdözésnek olyan formája, melynél az illető önmagára mondott átkot arra az esetre, ha hamisan esküdne (pl. Zsolt 137:5–6 vagy Mt 26:74; ahol Péter „átkozódni és esküdözni kezdett”, hogy nem ismerte Jézust).

E látomás értelme akkor válik világossá, ha arra gondolunk, hogy a fogságból hazatért zsidók, akik pontosan számon tartották, hogy hol volt egykor családi birtokuk vagy házuk, gyakran azt tapasztalták, hogy a jobb földeket elfoglalták az otthon maradtak vagy az idegenből beköltözöttek, a rommá vált házak köveiből pedig maguknak építettek új házat. Sok civódás, birtokper származott ebből. Dokumentumok híján sokszor az eskü (gyakran hamis eskü) alapján döntöttek a bírák.

A prófétai látomás e visszas állapot megítéléséről szól, és a hamis esküben kimondott átok teljesülésével fenyegeti a más vagyont jogtalanul eltulajdonítókat. A várt új korszakhoz egészen méltatlan ez a helyzet, és a próféta szerint Isten majd úgy tesz igazságot, hogy valóra váltja az átkot, hiszen hamis esküvel hitelesített rablásról van szó, s ez megcsúfolja a kibontakozóban levő messiási kor társadalmának szép rendjét. (Megjegyzendő, hogy az itt előforduló *náqá^h* = „megbűnhődik” ige – más igetörzsben ugyan – jól ismert a Tízparancsolatból: Nem hagyja az Úr büntetlenül, ha valaki az ő nevét hiába felveszi.) Emlékeztet ez a kijelentés egy régebbi próféciára, mely szerint a bűnös szerzeménnyel gyűjtött gazdagság Isten ítéletét hívja ki, s az ilyen módon gazdagodó ember házában „még a kő is kiált a falból, a gerenda pedig válaszol neki” (Hab 2:9.11).

Zak. 5,5–11. A hatodik látomás: a bűn eltávolítása az országból.

Az átok, az ítélet, a kárhoztatás nem igazi gyógyszer a bűnös ember számára – jól tudták ezt az ÓSZ-i próféták is. A hatodik látomás ezért halad egy lépéssel tovább, mint az előző, és a várt új korszak igazi megvalósulásának azt tartja, hogy majd Isten magát a bűnt távolítja el népe köréből. Ennek jelképes szemléltetőjéül a próféta szeme előtt megjelenik egy fedővel letakart véka (gabonát mérő edény), melyről a magyarázó angyal azt mondja, hogy abban az ország bűne van összegyűjtve. (A 6. v.-ben az értelmetlen *‘énám* = „szemük” szó javítandó *‘avónám*-ra: „bűnük”.)

A látomás még szemléletesebbé válik a 7–8. v.-ben, amikor a vékára boruló ónfedő felemelkedik, és alóla előtűnik egy asszonynak az alakja. A magyarázat szerint ő a gonoszságnak, a tudatos bűnözésnek a megtestesítője. A „gonoszság” szóban benne van mindaz, ami a választott nép részéről szembeszegülés Isten törvényével vallási vagy erkölcsi téren, legyen az bálványimádás, erkölcstelenség vagy embertelenség.

A 9–11. v.-ben még egy festői kép csatlakozik az eddigiekhez. Megjelenik két szárnyas nőalak: a szimbolikus tárgyú festményeken látható angyalok típusa. Ezek megragadják a vékát, és elrepülnek vele Sineár földjére, mely utóbbi alatt Babilónia értendő. Ott fognak templomot építeni a bűnt megszemélyesítő nőalaknak, s bálványszoborként felállítják azt egy talapzatra: hadd imádják ott azok, akiknek tetszik.

A látomással kapcsolatban felvetődhetik a kérdés, hogy miért éppen nőalak a bűn megtestesítője.

A különféle vélekedések közül legvalószínűbb az a magyarázat, mely szerint Babilóniában és Kánaánban a zsidóságra a legveszélyesebb megrontó hatást a termékenység istennőjének a kultusza gyakorolta. Talizmánként hordozott képmásai sok palesztinai város romjai közül is előkerültek. Az „ég királynőjének” a kultusza (Jer 7:18) babiloni eredetű. Amikor tehát az ország bűneit összefogja a látomás ennek az istennőnek a képében, azért röpíti oda, mert onnan és oda való. A későbbi apokaliptika majd ennek nyomán emlegeti Babilont úgy, mint a nagy paráznát (Jel 17:5).

E látomást végül párhuzamba lehet vonni egy olyan szertartásos cselekménnyel, amilyen a nagy engesztelési ünnep liturgiájának az a része volt; amelyben a főpap egy baknak a fejére téve a kezét, ráruházta az egész nép bűnét, s aztán a bűnbakot elkergették a pusztába: „vigye el az ördög”, a nép pedig szabaduljon meg a bűn terhétől és Isten kárhoztató ítéletétől! (Lev 16:21–22).

Zak. VI. RÉSZ

Zak. 6,1–8. A hetedik látomás: négy kocsí indul a világ négy tája felé.

A hetedik látomásnál először a színhely a szembetűnő: két érc-hegy áll egymás mellett, olyan látványt keltve, mintha azok egy városkapu két oldalát biztosító bástyák lennének. Eredetileg mitologikus kép: a menny kapuját szemlélteti, ahonnan naponta égi útjára indult kocsiján a Nap. A mitologikus eredetű képből azonban itt csak a tartalmi elem a lényeges: a látomást átélő próféta ismét a menny kapujában találja magát, ahol bepillantást nyerhet Isten szándékaiba (vö. 1:8 magyarázatával).

A két hegy közül négy – ókori ábrázolásokból jól ismert – könnyű kétkerekű harci kocsí jön ki, különböző színű lovak eléjük fogva (2–3. v.). Sajnos, a színek felsorolásánál némi bizonytalanság mutatkozik a látomás folyamatos leírása során. Zavaró pl. a 3. v. végén levő *'amuccím* szó, melynek közönséges értelme: erősek. A szótárak szerint ugyan fel lehetne fogni úgy is, mint a tarka színnek más elnevezését, s így párhuzamban állna a *beruddím* szóval. Ezzel szemben a 6–7. v. felsorolásában a legelső szín, a vörös, kimarad, a „tarkák” és az „erősek” pedig külön-külön csoportot alkotnak. Lehetséges, hogy a héber alapszöveg valamilyen változást szenvedett, ami azonban végül is a látomás tartalmát és magyarázatát nem befolyásolja. – A magyarázó angyal szerint a különböző színű lovak által húzott kocsik a világ négy tája felé indulnak (5. v.), hogy (mindegyik a maga szektorában) bejárják a földet (a kép hasonló az 1:10–11-ben levőhöz). Ez a „világ négy tája” kifejezés egyébként azért nevezetes, mert a héber szóhasználat szerint annak felel meg, hogy „a világ négy szele”, ahol a „szél” héberül ugyanaz a *rúah* szó, amely más összefüggésben Isten „Lelkét” is jelenti (pl. Ez 37:9).

A 6–7. v.-ben a négy lovasfogató útnak indulását olvassuk. A már említett nehézség miatt is lehetetlen a világtájak színszimbolikai azonosítása. Ráadásul a szöveg csak két égtájat említ, az északi és a déli irányt. Vannak ugyan kísérletek a hiányzó két égtáj pótlására, szövegkorrekciók révén (ld. a Biblia Hebraica lap alji jegyzeteit), de anélkül is érthető, hogy a lovaskocsik küldetése: bejárni a földet minden irányban. – A legfontosabb kérdés azonban az, hogy mit vagy kit szállítanak a kocsik. A 8. v.-ből kitűnik, hogy Isten Lelkét viszik valamilyen céllal. E cél megfogalmazása pedig függ a *rúah* = „Lélek” és a *héniah* hif. formájú ige értelmezésétől. A LXX pl. a Lélek szó helyett „harag”-ot olvas, eszerint a harci kocsik Isten haragját, ítéletét viszik, elsősorban „észak földjére”, amely tudvalevőleg Babilóniát jelenti (vö. 2:10). Ezen az értelmezésen nem sokat változtat az a fordítás sem, hogy „lecsillapították Lelkemet (=

haragomat)”, mert ez is azt jelenti, hogy a Babilonra kimért ítélet után nyugszik meg Isten (vö. 1:15). – Valószínűbb, hogy a látomás nem ilyen ítéletes tartalmú. A *núah* ige qal igetörzsben többször jelenti azt, hogy Isten Lelke megnyugszik valakin, rászáll valakire, hogy betöltse erővel, lelki ajándékokkal (pl. Num 11:25; Ézs 11:2). Az ige hifil formája ennek megfelelően azt jelenti, hogy Isten Lelkét „odaszállítani” valahova. A jelkép-kocsikon Isten Lelke megy, hogy felkeresse a világ minden tájára szétszóródott népét. A legfontosabb eredmény pedig az, hogy a babilóniai diaszpórát elérte, föllelkesítette részben a hazatérésre, részben pedig a már otthon levőkkel való kapcsolattartásra, vagy éppen a megsegítésükre. Nem véletlen, hogy ehhez a látomáshoz csatlakozik a következő jelképes történet, amelyben Babilóniából küldött adományokról esik szó.

Zak. 6,9–15. Jósua főpap megkoronázása.

Az éjszakai látomások leírása véget ért. A próféta most már arról ír, hogy egy adott helyzetben milyen isteni kijelentést kapott Jósua főpapra és arra a Sarjadékra vonatkozóan, akiről a 3. r.-ben már olvastunk.

A babiloni fogságból nem mindenki tért haza, sokan önként ott maradtak. Voltak, akik annyira komolyan vették Jeremiás levelének ösztönzését (olv. Jer 29:4–7), hogy munkájukkal komoly egzisztenciát teremtettek maguknak, és azt nem akarták feladni. Viszont kapcsolatban álltak a hazavándoroltakkal, tudtak a templomépítés nagy vállalkozásáról, és adományaikkal segítették is azt. Egy ilyen adományt hozhatott Babilóniából az a küldöttség, melynek vezetőit a 10. v. név szerint felsorolja. Kívánságuk többek közt az volt, hogy az általuk küldött arany és ezüst egy részéből készítsenek koronát a jeruzsálemi közösség vezetőjének ünnepélyes megkoronázására. Magyarázati problémát jelent itt az, hogy a „korona” héber megfelelője (*‘atárót*) többes számú főnév, s a hozzá kapcsolódó szóalakok majd egyes, majd többes számban állnak. Három, egymástól eltérő, magyarázati kísérlet van a probléma feloldására.

a) Egyes magyarázók úgy vélik, hogy a korona a világi vezető számára készült, ezért a 11. v. vége eredetileg így szólhatott: A koronát tedd „Zerubbábelnek, Sealtiel fiának a fejére!” Csakhogy Zerubbábel 520 után eltűnik Júda történetéből, és ahogyan a 4:7–10 kijelentése a templomépítés befejezéséről Zerubbábel személyében nem vált valósággá, úgy itt, a 6:12-ben is egy Sarjadékról van szó (vö. 3:8), aki majd „helyette” (nyilván Zerubbábel helyett) lesz e mű befejezője. – b) A kettős messiási gondolati hívei (ld. 4:13–14-nél) úgy vélik, hogy valóban többes számban „koronák” voltak készítendőek, az eredeti szövegben pedig mind Zerubbábel, mind Jósua neve szerepelhetett megkoronázandó személyekként. Ez megmagyarázná azt, hogy a (Zerubbábellal azonosított) Sarjadék mellett egy pap is ül trónusán, és békés egyetértés lesz kettejük közt (13. v.). Mivel azonban az „eredeti” szövegnek sem első, sem második feltételezett változatát nem támogatja semmilyen kéziratvariáns vagy régi fordítás, más megoldást kell keresnünk. – c) Az *‘atárót* szó valóban többes alak, de a rá vonatkozó szó több helyen egyes számban áll, pl. a 14. v.-ben „legyen emlékeztető”. Ezért feltételezhető, hogy amolyan „kettős korona” volt, mint pl. a fáraók koronája (Alsó- és Felső-Egyiptom jelképeivel). Számos fogság utáni időre vonatkozó prófétai jövendölés kifejezi azt a reménységet, hogy az egykor különszakadt Izrael és Júda egyszer majd ismét egyesül egy király alatt (Ez 37:22; Hós 2:2 stb.). Ennek az egyesülésnek a jelképe gyanánt fogható fel a kettős korona. Mivel azonban Zerubbábel eltűnése után egyelőre világi vezető nem volt Júdában, a korona az egyetlen vezető személynek, Jósuának a fejére került, bár gondolhattak arra, hogy idővel lesz ennek a koronának királyi örököse. A Makkabeus királyság rövid időszakának kivételével azonban ez a reménység nem teljesült, s a zsidó népnek, mint vallási közösségnek a tényleges vezetője maradt a

főpap-fejedelem. – Végül megjegyezhetjük, hogy a 13b. v. kétségkívül a kettős messiási *tisztség* felé (de nem Zerubbábel és Jósua személyére) mutat. Isten a maga idejében úgy látta jónak a megvalósítását, hogy a papi és királyi tiszt (nem földi méltóság formájában ugyan) az egy Messiás-Jézus személyében egyesült, egy másik messiási ige újszövetségi értékelésének megfelelően: a Melkisédek „rendje”, azaz módja szerinti papság formájában, minthogy Melkisédek király és pap volt egy személyben. (Olv. Gen 14:18; Zsolt 110:4; Zsid 5. r.) A koronára nézve végül azt a rendelkezést adja a próféta, hogy helyezték el azt a templomban (14–15. v.). Hadd emlékeztessen arra, hogy a „távol levők”, a diaszpórában tartózkodók is hozzájárultak az új templom felépítéséhez. Ebben a jelképben fogja össze a próféta a templom centruma köré a már Jeruzsálemben lakókat és a még vissza nem térteket egy gyülekezet tagjaivá. Így építhetik a centrumtól bármely irányban álló hívők az Isten templomát, egyházát, ha a megváltás révén kapott békés egyetértés munkálkodik köztük.

| Zak. VII. RÉSZ

Zak. 7,1–3. Kérdés a gyászünnep megtartásáról.

A titokzatos látomások lezárultak. A továbbiakban az ünnepi és a mindennapi élet kérdései kerülnek sorra, kiindulva abból, hogy a jeremiási hetven év (Jer 25:11) elmúltán, az új templom reménytelen építése idején van-e még szükség a fogság évtizedei alatt szokásba jött gyászünnepek további megtartására.

E fejezet élén újabb keltezés van: Dárius uralkodása 4. éve 9. hónapjának 4. napja: mai számítások szerint Kr. e. 518. december 7. Ekkor érkeznek küldöttek Jeruzsálembé (2. v.). A nevükkel kapcsolatban van néhány tisztázatlan kérdés: a közeli Bétel városából jöttek-e, vagy bételi származású emberek voltak a babiloni diaszpórából; a Szárecer babiloni név (vö. Jer 39:3), a Regem névelem mögött meg a babiloni Rab-Mág = „főmágus” alakot sejtik. Mindezeknél azonban fontosabb a küldetésük: azt kérdezik a templom körül levő illetékesektől, hogy meg kell-e tartani továbbra is az év 5. hónapjában szokásos gyászünnepet, a templom 587-ben történt elpusztulásának emlékére. Sírjunk-e? – így hangzik a kérdés (3. v.), de a szertartásos sírás természetesen csak egy része volt az ünnepnek, amelyhez hozzátartoztak más gyászszokások, így a böjt is. A kérdés tipikusan papi útbaigazítást, tórárt kíván (hasonló található Hag 2:11-ben). Az ítélet ideje elmúlt, vajon a templomépítés örömét nem bántja-e a régi templom pusztulása miatti gyász? Vagy megfordítva a kérdést: vajon nem rója-e fel Isten, ha felhagynak a megrázó történeti emlék kegyeletes emlékezetbe idézésével?

Zak. 7,4–14. Prófétai tanítás a böjtről.

Hogy a papok válasza mi lehetett, azt nem tudjuk, de hogy Zakariás – isteni indításra – milyen tanítást adott, azt igen. Megértéséhez tudnunk kell, hogy az Ószövetség korában szokás volt esetenként böjtöt tartani. Az önmegtartóztatásnak, sőt önsanyargatásnak ez a formája a szomorúságnak, a gyásznak a kifejezője volt (pl. Neh 1:4; Dán 9:2; Jóel 1:14 stb.). Értéke természetesen csak akkor volt, ha a külső szokás mögött valóban belső megszorodás és bűnbánat volt, anélkül formáság az egész (oly. Jézus kritikáját Mt 5:16–18-ban). – A próféta a következő kérdést teszi fel (5–6. v.): Kinek van szüksége akár a böjtölésre, akár az evés-ivásra, Istennek, vagy az embernek? Ahogyan Istennek nincs szüksége áldozatokra (bár elfogadja, mint az istentisztelet őszinte jelét), úgy magában véve az emberi böjtölés sem arra való, hogy Őt hangolja részvétre (bár ez is megtörténhetik, vö. Jón 3:7–10). Van azonban az istentiszteletnek

más formája vagy legalábbis folytatása is. És itt Zakariás már másodszor utal vissza a fogság előtti próféták tanítására (vö. 1:4). Isten legalább annyira gyönyörködik az igazságos, becsületes, szeretetteljes életben (9–10. v.), mint a szertartásos templomi istentiszteletben, avagy a böjtölésben. A régi nagy próféták kultuskritikája egyre azt hangoztatta, hogy a templomozás magában semmit sem ér, ha a templomjáró ember amellet az özvegyek, árvák megszorítója az igazságnak kiforgatója, a nyomorultak kizsákmányolója (Ézs 1:10–17; Jer 7:8–11; Ám 5:21–24; 8:5–6 stb.). Zakariás kortársa, az ún. Tritó-Ézsaiás is hasonlóan vélekedik, amikor elítéli a bűnök által megerősített külső ceremóniákat. és az igazi böjtöt az irgalmasság cselekvésében látja (Ézs 58:3–7), utalva szinte ugyanazon tettekre, amelyeket majd Jézus az utolsó ítéletről szóló tanításában említ (Mt 25:34–36).

A régiek azonban nem hallgattak sem a papi törvényre (*tórá*), sem a prófétai ígére (*dábár*), hanem befogták a fülüket, megkeményítették a szívüket Isten szavával szemben (11–13. v.). Ezért nem maradhatott el az ítélet: bekövetkezett a nagy történelmi katasztrófa, a szétszórás, az ország pusztulása. Zakariás szerint – közvetve bár – maga a nép tette így pusztává a „gyönyörű országot” (14. v.). – Összefoglalva tehát a prófétai magyarázat lényegét: Isten nem azzal törődik elsősorban, hogy a szertartásos ünneplést megtartják-e vagy elhagyják, hanem azzal, hogy az ember egész élete méltó-e istentiszteletéhez.

| Zak. VIII. RÉSZ

Zak. 8,1–8. Jeruzsálem boldog jövője.

Zakariás prófétálása végül üdvjövendülésbe torkollik. E fejezet, több rövid szakaszra osztva, reményt keltő próféciaikat mond a sokat szenvedett júdai népnek. Az 1–2. v. ugyanabból a gondolatból (és szóhasználatból) indul ki, amiből az 1:14–15. Az Úr féltő szeretete egykor ítélettel sújtotta választott, ám engedetlen népét. Most viszont ez a féltő szeretet népe javára fog munkálkodni: az Úr visszatér a Sionra és Jeruzsálembe. Annak idején Ezékiel „látta” eltávozni az Úr dicsőségét a szent helyről (Ez 11:23), s a városnak ez a magára hagyottsága tart egészen az új templom megépüléséig (Ez 43:4–5). Zakariás szerint most jött el az idő az Úr „visszatérésére”, s ennek áldásaként az egykor meggyalázott templom (vö. Zsolt 79:1) és templomhegy megint „szent hegy” lesz; a hajdan „bűnös várost”, Jeruzsálemet pedig „igaz városnak” fogják nevezni: így teljesednek majd be Ézsaiásnak kétszáz évvel korábban elmondott ígéretei (Ézs 1:21.26). A 4–5. v.-ben festett életkép önmagáért beszél: Jeruzsálem utcáin magas életkort megérő emberek gyönyörködnek a vidáman játszó gyermekek csapatában. Az élet megújulását és kiteljesedését mutatja ez a kép, melynek jelentőségét a 6. v.-ben levő *se'érít há'ám* kifejezés, a „megmaradt nép” mutatja, mert ez a maradék a prófécia címzettje (vö. Hag 1:12). A fogságból csak a középkorú, életerős emberek tudtak hazavándorolni: nincsenek öregek, nincsenek gyermekek. És ha még hozzávesszük azt a hasonlatot, hogy Jeruzsálem olyanná vált, mint egy gyermekeit vesztett özvegyasszony (Ézs 49:20–21; 54:4; JSir 1:1; 5:14), akkor látnivaló, hogy a prófétai biztatás egy nagy hiányérzetet akar kitölteni. Akik ezt hallják, azok a középkorú hazatértek: ők lesznek majd a szép öregkor megélői; és most születnek a gyermekek, a jövő zálogai. Hihetetlen (vagy más szóval: csodálatos) ez, de csak a megfáradt, megtört ember számára. Istennél nincs lehetetlen, és ezt a csodálatos jövőt Ő készíti, és Ő fogja még továbbra is ösztönözni a szétszóródottakat a hazatérésre (7–8. v.).

Zak. 8,9–17. Anyagi és lelki gazdagodás.

Tulajdonképpen csodálkozni kellene azon, hogy noha Haggeus és Zakariás kortársak voltak, közös motívumokat eddig kettejük prófétálásában (a templomépítés gondolatán kívül) nem találtunk. Viszont a most következő 9–13. v.-ek nagyon hasonlítanak a Hag 1:5–11; 2:15–19-ben olvasottakhoz. Haggeus kereken megmondta, hogy az átélte nehéz esztendő, rossz termő évek, a létbizonytalanság annak a következménye, hogy a fogságból hazatért nép elhanyagolta az Úr ügyét. Zakariás szerint is „azelőtt” (10. v.), hogy elkezdték a templomépítést, nem volt meg a fárasztó kenyérkereső munkának az eredménye. Ráadásul még a közbiztonság sem volt meg az ellenséges indulatú, a fogság idején beköltözött idegen újjgazdagok meg az országszerte garázdálkodó rablóbandák miatt. – Ennek azonban vége lesz, amikor Isten szent akarata felfüggeszti az ítéletet, visszavonja az átkot, és ismét áldott, bő esztendőket hoz el. Megszűnik a deuteronomista nagy átok minden szörnyűsége (Deut 28:15–68), s ahelyett megint „áldott lesz termőfölded gyümölcse..., áldott leszel jártodban-keltesben..., az Úr idejében esőt ad földedre, és megáldja kezéd munkáját” (Deut 28:4.6.12). Kegyetlen volt a megérdemelt ítélet, de kegyelmes az Úr új elhatározása Júda és Jeruzsálem megtartására (14–15. v.). Csupán a régi feltétel érvényes még mindig: akit az Isten szeret és aki az Istent szereti, aki újra szövetségben él vele, annak az élete az új szövetség fegyelme alatt áll: igaz szó, igazságos bíraskodás, békességre törekvés – ezek a jellemzői az új életnek (16–17. v.). A kegyelemből új életet nyert ember nem folytathatja az ő ember életmódját. Ez még a Krisztusban újjászületett életre is kötelező (Ef 4:24–32 stb.).

Zak. 8,18–19. A böjt örömnépre változik.

E két versben tér vissza Zakariás a 7:2-ben említett küldöttek kérdéséhez: Kell-e továbbra is évente böjtöt, gyászistentiszteletet tartani? A 7:13-ban csak egy gyásznapról van szó, az 5. v. egy másikat is említ, végül e helyütt már négy ilyen nap is szerepel. E gyászos emléknapiak a következők voltak (a történeti sorrendet követve): A 10. hónap 10. napja Jeruzsálem ostromának kezdete volt (Kr. e. 589 végén, ld. 2Kir 25:1). Másfél évvel később (587-ben) a 4. hónap 9-én történt a város elfoglalása (2Kir 25:4). Ugyanazon év 5. hónapjának 7-én gyújtották fel a templomot (2Kir 25:8), a 7. hónapban pedig Gedaljá helytartót gyilkolták meg (2Kir 25:25). A háború és a terror véres emlékei, a lángokban álló templom és város rémképe idéződött fel az emlékezetben újra meg újra ez ünnepek során. – És most Zakariás, aki a 7:5-ben elég keményen szólt a böjtről, egyszerre félre teszi prófétai kritikáját, és jövőbe látó szemmel mondja: a gyászünnepeket most már felváltja az öröm, hiszen Isten jókedvének ideje jött el, és elhatározása az, hogy ezután jót tegyen eddig sanyargatott népével (14–15. v.). Az új életre megváltott nép boldog jövőjének pedig két gyújtópontja van: Isten részéről az áldás, az emberek körében az igazság és békesség. Ha a kettő együtt maradandóan megvan, akkor nincs miért tovább sírni és gyászolni, ahelyett lehet örömben élni és jövőt építeni.

Zak. 8,20–23. A pogányok megtérése.

Még egy utolsó eszkatológikus kitekintése van ennek a fejezetnek. Az ünneplés kérdésének belső ügye lezárult. Zakariás visszatér az 1–6. r.-ben megkezdett témához, Jeruzsálem jövődicsőségéhez (ld. különösen 2:14–16). Először szűkebb körben festett róla képet a próféta: egy nagy és boldog nép él majd itt, ahol velük lesz Isten. Azután egy még csodálatosabb jövőt mutat meg: a pogány népek is eljönnek Jeruzsálembe, hogy az Úrhoz, az egy igaz Istenhez könyörögjenek (20–22. v.). Ézs 2:2–4 univerzális értékű prófécijája ismétlődik itt meg. Az a reménység, hogy a többi nép is megéri, hogy ahol az istenhitnek ilyen szép és boldog élet a gyümölcse, ott érdemes „keresni” (*lebaqqés*) az Istent. A 23. v. ugyan szinte már nationális

színezetűvé válik, de ez csak a választott népnek (majd később pedig az egyháznak) a felelősségét emeli ki: úgy kell élni hitéletet és emberszeretetet, hogy az vonzó és így már önmagában is misszió legyen. A hívő emberek között mások is hallják és lássák, azután pedig szívvel és szájjal vallják: Veletek az Isten! (Az *'immánú- 'él* hitvallásnak ez a visszhangja: *'elóhím 'immákäm.*) Ez a zakariási prófécia csúcspontja és méltó befejezése.

| Zak. IX. RÉSZ

Zak. 9,1–8. Ítéletes prófécia Izráel szomszédai ellen.

Zakariás könyvében a 9. résszel egészen új szakasz kezdődik: a deuteró-, majd trito-zakariási fejezetek (olv. a Bevezetés 2. pontját). Egymással nem szorosan összefüggő hosszabb-rövidebb prófécia sorakoznak itt, melyeknek egy része történeti kapcsolódású, más részük viszont egyre inkább apokaliptikus színezetű világméretű jövőváradalmat vetít elénk. A 9. r. és a 12. r. élén feliratként álló *masszá'* = „teher” szó nemcsak a vészjósló, fenyegető tartalomra utal (hasonlóan Ézs 13:1; 15:1 stb. feliratához), hanem a titokzatos-félelmes jellegre.

Az 1–8. v. rövid prófeciája Izráeltől északra eső arám (Hadrák, Damaszkusz) és föníciai (Tírusz, Szidón) városokat említi, majd pedig filiszteus városkirályságokat. Különösen ki van emelve Tírusz jelentősége. Ez a város eredetileg egy szigetre épült, keskeny tengerszoros választotta el a szárazföldtől de ez elég erőssé tette ahhoz, hogy az amúgy is kősziklára épült várerődje bevehetetlen legyen. (Tírusz héber neve: Cór = szikla). Annak idején Nebukadneccar, Babilónia királya is hiába ostromolta (Ez 29:18). Egyedül Nagy Sándor találta meg az elvben egyszerű, bár hónapokig tartó munkával végbevitt megoldást: kötömbökből mólót építtetett a szigetre, és úgy ostromolta meg és foglalta el Kr. e. 332-ben. A diadalmas makedón hadvezér seregei ezután végighaladtak a filiszteus tengerparton és végül meghódították magát Egyiptomot is. E történeti helyzetrajz adja meg a háttérét az egész perikopának. Nagy Sándor hadjáratát megszenvedték a Földközi-tenger mellett levő városok. A parttól távolabb eső Jeruzsálemet viszont ezúttal elkerülte a háború pusztítása – ha Júda és Jeruzsálem görög fennhatóság alá került is. Az Úr ígéje most másokra „nehezedett”. Isten nemcsak a teremtés során mondhatta, hogy „legyen” ez vagy amaz, hanem a történelem alakulásába is van beleszólása. Fenyegető tekintete most elsősorban „az emberekre”, a népekre irányul, és ítéletét azokon hajtja végre. A különösen kiemelt Tírusz tengeri kereskedelme, gyarmatai (Karthágó) révén mesés kincsekre tett szert. Gőgös felfuvalkodottságát, de majdani megaláztatását Ezékiel nagyszabású prófeciája írja le (Ez 26–28. r.), és erre emlékeztet itt a 3–4. v. Tírusz sorsának már csak egyszerű függvénye a filiszteusok városainak veszte: a háború nem csak elpusztítja őket, hanem elvesztik önállóságukat, jellegtelen korcs nép fog majd bennük lakni. Elhagyják viszont pogány áldozati szokásaikat, s az egy Istenhez fognak térni, mint egykor Jeruzsálem kánaáni őslakói, a jebuzeusok. A félelmet keltő prófécia így végződik szép reménységgel, az Úr békességteremtő szándékának leírásával.

Zak. 9,9–10. Jön a Békesség Fejedelme.

A 9. v. egyike azoknak a jövendöléseknek, amelyekhez Jézus megkapó engedelmisséggel alkalmazkodott virágvasárnapi bevonulásakor (Mt 21:1–5; Jn 12:14–15). Messiási prófécia ez, amely egy nagy Király érkezését írja le: olyan királyét, aki nem fegyveres hősként, harci paripán ülve jön, hanem alázatosan, számárháton, ezzel is jelezve jövetelének békés szándékát. Alázatos voltához hozzátartozik az a jelző is, hogy „igaz és diadalmas” (rég ford. szerint „szabadító”), lévén e szavak alapjelentése az, hogy igaznak nyilvánított és megszabadított: olyan valaki tehát,

akit Isten válságos helyzetből, méltatlan sorsból emelt ki, mai szóval élve, rehabilitált. Benne a szenvedő Messiásnak Ézs 53. r.-e óta jól ismert alakja jelenik meg. Jeruzsálem lakóinak, Isten népének nem véres kezű diadalittas uralkodóra van szüksége, hanem olyan királyra, aki szelíd és megértő kormányzásával elhozza az áhított békét alattvalói számára. Olyan valaki lehet ez, aki maga is megjárta a szenvedés mélységeit. Nem tudni hogy vajon volt-e valamilyen történeti alak vagy esemény ennek a megszabadított és szabadulást hozó béke királyának az alakja mögött, mindenesetre sokak számára jelenthetett lelki nyugvópontot a korszakra jellemző politikai kiszolgáltatottság, illetve vele szemben a harcos messianizmus mellett a szelíd és aláztos, mégis erőt és biztonságot sugárzó Messiás jövételéről szóló prófécia. Olyan korábbi jövendölések is visszhangzanak itt „Sion” és a világ békéjéről, mint Ézs 2:2–4 vagy 9:5–6. A virágvasárnap Jeruzsálem pedig örömmel fedezte fel Jézusban a Dávid fiát, éppen ennek a zakáriási prófécianak a nyomán. Igaz, hogy a jövendölés befejező része arról, hogy e Békesség Fejedelmének országlása „tengertől tengerig” ér, tehát az egész világra kiterjed, ma is eszkatológikus távolságban van. Teljesedésének záloga csupán az Isten ígéletében és abban a Krisztus királyban vetett hit, aki „vasvesszővel bírja ellenségét, de szelíden őrzi örökségét”.

Zak. 9,11–17. Milyen nagy az Úr jósága!

A boldog békeidő bekövetkezte előtt a próféta szerint is sok mindennek kell még megvalósulnia. A diaszpórákba szétszóródott választott népnek meg kell találnia a hazavezető utat (11–12. v.). Különösen a fogságba kerültek maradékához szól a hazahívó szó, akik még mindig mintegy börtönbe zártan élnek, távol hazájuktól. Bezártságukra a víz nélküli száraz kút képét használja a próféta (vö. Gen 37:24; Jer 38:6), amelyből kiemelkedve, otthon szinte egy biztonságos várban érezhetik magukat a hazatérők. Elszenvedett viszontagságaikért „kétszeresen”, bőségesen fogja őket kárpótolni Uruk (vö. Ézs 40:2) a boldogabb jövendő során. Teszi pedig ezt a szövetség véérért. E kifejezés emlékeztet Ex 24:8-ra, arra a jelenetre, amikor Mózes a sínai-hegyi szövetségekötésnél bemutatott áldozat vérére hintette hitelesítésként a szövetségbe fogadott nép felé. Az Úr nem feledkezik meg a szövetséghez fűzött ígéreteiről, és az ítéletes időszak letelte után ismét kegyelembe fogadja szabaddá vált népét (vö. Zak 1:17; 2:16).

A következő néhány vers (13–15. v.) egy újabb eszkatológikus képet vetít elénk: azt a végső nagy harcot festi le, amely az ÓSZ-nek több apokaliptikus részletében is megtalálható, mint a végső békekorszak megelőzője (vö. Ézs 30:27–33; Ez 37–38. r.; Jóel 4. r. stb.). Jellemző e végső nagy csatának a leírására, hogy benne maga az Úr harcol, hogy végképp megsemmisítse a béke ellenségeit, a háborúskodni szerető népeket. A nagy ellenség megtestesítői itt „Jáván fiai”, amely kifejezés alatt a görögök értendők (*jáván* = jón), konkrétan Nagy Sándornak és utódainak, elsősorban a Szeleukidáknak a birodalma. Hasonlatok sora érzékelteti e végső nagy harc lefolyását: Júda és Efraim (Izráel) csak fegyverként szerepel az Úr kezében. Az Úr érkezése pedig a teofániákból ismert módon van leírva: „Dél felől támadó forgószélként vonul” (Deut 33:2; Zsolt 18:10k.; Hab 3:3–4), jöttét kürtzengés jelzi (Ex 19:16.19), nyilai tüzes villámok (Zsolt 77:18–19; 144:6). Egyébként Izráel hőskora harcainak leírására is jellemző az Úr beavatkozása félelmes természeti jelenségeken keresztül (Józs 10:10–11; Bír 4:15; 5:20–21; 1Sám 7:10). Az eredmény az ellenség teljes veresége: Izráel győztesen marad ott a csatateren, tapodva a harc folyamán kilőtt temérdek parittyakövnön, és szinte megrészegülve a diadalmámortól. – Megjegyzendő, hogy a 15. v. héber szövege nehezen értelmezhető. Esetenként segít a LXX figyelembevétel, így pl. egy betű különbséggel a héber *'ákelú* = „esznek” helyett jobb a *jákelú* = „győznek” olvasat. Máshol viszont nem célszerű követni a LXX-t: népszerű korrekció, pl. „isszák a vért”, ti. az ellenség vérére (*dámó*) ahelyett, hogy „zúgnak”, lármáznak

(*hámú*): a vér ivása még hasonlatként sem fogadható el ószövetségi szövegben.

A nagy küzdelem után végre eljön a boldog jövő ideje (16–17. v.). Visszatér a régi szép kép: A választott nép, mint az Úr legelőjének nyája (Zsolt 95:7; 100:3) az ő pásztorolása mellett boldogan és bőségben élhet békében, hálás örömmel vallva, hogy „milyen nagy az Ő jósága!” Övé a végső győzelem, övé a dicsőség!

Zak. X. RÉSZ

Zak. 10,1–2. Csak az Úrtól jön áldás.

A nagy reményeket keltő jövőkép ellenére a prófétai szó ismételten visszatér a jelen kevésbé szép állapotához. A Hag 1:10–11-ben bemutatott ínséges helyzet nemcsak a fogságból történt első hazatérés kezdő éveire volt jellemző. Egyébként is tudni kell, hogy Palesztina éghajlati viszonyai közt az őszi és tavaszi esők kellő időben történő megjöttétől az egész következő év gabonatermése függött. Akkoriban éppúgy könyörögtek esőért, akárcsak ma aszály idején. A kérdés csak az, hogy kihez szóljon ez a könyörgés. Izráelben a házibálványok (*tárafim*), úgy látszik, nemcsak a régebbi korban játszottak szerepet (Gen 31:19; Bír 17:5), hanem még a késői időkben is (Ez 21:26). A jószok szemfényvesztése mindig vonzó volt a hiszékeny emberek előtt (Ézs 3:2; Jer 27:9). Pedig az Isten népének tudnia kellene, hogy mindenféle mágia ráolvasás varázsceremónia üres semmiség. Az esőt is attól kell kérni, akinek a hatalmában vannak a felhők, a zivatarok. Ezt felejtették el annyiszor Izráelben, amikor a pogány kánaániaknak elhitték, hogy Baal adja az esőt (Hós 2:7k.), és tőle kérték azt imádságaikban. De hiába (1Kir 18:20). A varázslók, hamis próféták pedig félrevezették a hozzájuk fordulókat, ezért vált olykor valóra a szomorú hasonlat, hogy Izráel – amelynek pedig az Úr lett volna a pásztor, ha hallgat rá – szétszóródva tévelygett, mint a pásztor nélkül maradt nyáj (1Kir 22:5–17).

Zak. 10,3–7. Izráel helyreállítása.

Az itt következő versekben különböző képek és hasonlatok írják le, hogy hogyan gyűjti össze az Úr népét, a szétszóródott nyáját és segíti azt életének újjáépítésére és arra, hogy le tudja győzni az útjában álló akadályokat. Mindenekelőtt félreállítja a haszonleső rossz pászorokat (ld. bővebben 11:4k.-ban), vagyis a rossz lelki és világi vezetőket, népét pedig átvezeti egy szebb, ékeesebb korszakba (3. v.). Ez utóbbihoz hangulati jelentőségű a díszes harci paripa látványos hasonlata. – A 4. v. a belső újjáépülésre céloz. A sarokkő (Ézs 28:16) és a sátorcövek (Ézs 54:2) ugyan nem azonos épületekhez tartozó képek, de a maguk helyén a szilárdságot és a biztonságot jelentik. Izráel népe majd ismét megtalálja a maga körén belül élete támpontjait, sőt a védelmére szolgáló fegyvert is. Ellenfeleiket le tudják győzni, mert Istenük segítsége velük lesz (5. v.). Ez a megsegítő szeretet lesz a legnagyobb érték, hiszen azt fejezi ki, hogy az Úr félretette haragját és megengesztelődött (6. v.). Van a 6. v.-ben egy kötőszócska, a „mintha”, amely a múltbeli bűnnek és büntetésnek a tökéletes feledését és feledtetését hivatott kifejezni, akárcsak a Káténak a megigazolásról szóló bizonyágtétele: Isten (Krisztusért) olyannak tekint, *mintha* soha semmi bűnt nem cselekedtem volna. – Ezután Júda háza és József háza, tehát az egész Izráel népe együtt lesz részese a kegyelemnek: a szétszakadottságot felváltja a békés egyesülés és az Istenben való együtt örömezés (7. v.).

Zak. 10,8–12. A szétszóródott Izráel összegyűjtése.

A századokon át folyt háborúk következtében Izráel és Júda lakossága vészesen megfogyatkozott. Ámde ott éltek még a szomszédos birodalmakban a deportáltak vagy a menekültek leszármazottai. Ezek felé fordult – Deutero-Ézsaiás óta (Ézs 43:5–7; 49:17–21) – a hazaváró reménység. Hazahívja majd őket az Úr jeladása (mint valami sípszó ugyanaz a kifejezés, amely Ézs 7:18-ban szerepel), és benépesítik újra az elhagyatottá vált országot. Egyiptomból és Asszíriából (Mezopotámiából) jönnek a szétszórtságban élők (8–10. v.). A két országnév emlékeztet a különböző nagy kényszerű vagy önkéntes elvándorlásokra (2Kir 17:6; 24:14; 25:11; Jer 43:4–7), melyeknek következtében e birodalmak területén alakultak ki a nagy zsidó diaszpórák. A hellenisztikus korban pedig jelöli a két országnév az Izráel szempontjából két legfontosabb szomszéd államot, a Ptolemaioszok és a Szeleukidák birodalmát. A hazatelepüléssel kapcsolatban említett Gileád (a Jordántól keletre) és Libánon (Izráeltől északra) pedig tulajdonképpen kívül esik a hajdani Kánaán és a klasszikus értelemben vett Izráel országa területén, s a prófécia talán épp azt akarja jelezni, hogy szűk lesz a régi hely, ha majd mindenki hazatér a szétszórtságból. – Lehet persze, hogy „tengernyi” akadály áll majd a hazatérők útjában (11. v.), de a megsegítő Isten elapasztja azokat: emlékeztetés ez az exodus idején átélt félelmekre és csodákra (Ex 14:15k.), amelyeket bátorításul lehetett felidézni nagy próbatételek vagy újramegaképzések idején (vö. Zsolt 66:6; 74:13; Ézs 51:9–10). A végső szó épp ezért mindig a szabadító Istenre mutat (12. v.). Ő a hazahívó, a hazavezető. Őbenne reménykedve lehet újjáépíteni az országot.

Zak. XI. RÉSZ

Zak. 11,1–3. Végük lesz a hatalmaskodóknak.

E néhány vers különálló helyet foglal el a próféciák sorában, esetleg kiegészítésként fogható fel a 10:10–12 után, ahol a nagyhatalmak lehanyatlásáról volt szó. A 10:10 Gileádot és Libánont említette, itt ismét ugyanazok a területek szerepelnek, csupán Gileád neve helyett a tőle kissé északabbra fekvő Bászán van megnevezve. Az e területeken uralkodó birodalom (vagy birodalmak) vége van megjövendölve: Egyiptom és Asszíria, azaz a Ptolemaioszok és Szeleukidák országai között levő ütköző terület határa van itt. Ehelyütt volt Kr. e. 198-ban Paneion (az ÓSZ-i Dán) városa mellett az az ütközet, melyben a Szeleukidák (III. Antiochus) elhódították Palesztinát a Ptolemaioszoktól. Mindamellet nehéz volna akár ehhez, akár más történeti helyzethez kapcsolni e rövid gyászdalt. Ha az említett helynevek sorrendjét nézzük, észak-déli irányt láthatunk, így hangzik sorban a „jajgassatok” felhívás. A „ledőltek, elpusztultak” szavak pedig perfectum propheticumok gyanánt értékelendők: a leírtakat a jövőben megtörténő eseményeknek kell vennünk.

A gyászdal (amely ugyanakkor gúnydal is a hatalmasok pusztulásáról), csupa hasonlattal él. A Libánon nehezen megközelíthető sziklás hegyvidéke egy erődhez hasonló, melynek kapuit azonban betöri az ostromló ellenség. A cédrusfák a hatalom és az erő jelképei; mellettük gyakran vannak említve az örökzöld ciprusok, az élet szimbólumaiként (Zsolt 104:16–17; Ézs 14:8; 41:19). Ugyancsak az erő és a szilárdság jelképei voltak Bászán tölgyfái (Ézs 2:13). A básáni terület azonkívül kiváló legelő volt, híresek voltak a fajtisztá básáni bikák vagy tehének (Zsolt 22:13; Ám 4:1). – Végül még egy tájegység van megnevezve: a Jordán bozótja; ez a Jordán két partja mentén húzódó, szinte áthatolhatatlan bozótos erdő az oroszlánok lakóhelye volt (Jer 49:19). – Cédrusok, tölgyfák, bikák, oroszlánok: megannyi jelkép, melyek a nagyhatalmak erejét, félelmes voltát szemléltetik. Ám a jövőben mindezeknek pusztulniuk kell, és teret kell

engedniük a szétszórtságból hazatérő és letelepedő nép előtt. Mindez szinte személytelenül van leírva, nem mondja ki, hogy ki a cselekvő, a hatalmasokat földre terítő harcos. Csak a leírtak mögött érezhető világosan, hogy az Úr az, aki harcol népéért (vö. 9:14–15) és megteremti számukra az új élet színterét a kivágott erdők, az elűzött vadak helyén.

Zak. 11,4–14. Jelképes jövendölés egy pásztorról és juhairól.

Ezt a perikopát a magyarázók az ÓSZ egyik legnehezebb részletének tartják. Az értelmezésnek vannak egyszerű nyelvtani nehézségei is (egyes és többes szám, hím- és nőnemű birtokos ragok váltakozó használata), nagyobb gondot jelent azonban az allegorikus leírás szereplőinek az azonosítása. Az is feltehető, hogy az alapszöveg idővel némi módosításon ment keresztül, s emiatt a részletek majd történetinek, majd elvontan eszkhatólogikusnak tűnnek. Annyi biztos, hogy az ÓSZ több helyéről is ismert pásztor-nyáj allegóriák egyikével van dolgunk, és igen valószínű, hogy keletkezésére hatással volt Ezékiel hasonló jellegű prófécijája (Ez 34. r.). Az azonosításnál egy dolog biztosnak látszik: a nyáj (4. r.) Izráel népét jelenti. A „levágásra szánt juhok” jellemzés nem azt jelenti, mintha eleve ilyen szándékkal kellett volna pásztorolni, „tenyészteni” őket. Inkább egyfajta szánakozás mondatja ezt, amely előre látja, mi lesz ennek a „nyájnak” a sorsa; hasonló pl. Zsolt 44:23 panaszmondásához: „vágójuhoknak tekintenek (bennünket)”. – A következő kérdés, hogy kinek szól az Úr megbízása: Legeltesd a nyáját! – ugyancsak megválaszolható: a próféta az, aki Istennek a megbízottja, népének lelki gondviselője. – Már az 5. v.-nél nehezebb megmondani, hogy kik azok, akik adják-veszik a juhokat és büntetlenül, sőt Istennek hálálkodva üzletelhetnek velük, vagy éppen gyilkolják őket (vö. ismét Zsolt 44:23). Sőt még külön más pásztorok is vannak említve. Mindezek a próféta-pásztorról független alakok, s a népnek önző, kizsákmányoló vezetői (vö. Ez 34:2–3). A fogság utáni Izráel életében – Nehémiás könyvéből is tudjuk (5. r.) – volt egy csomó szociális visszasság, ami emlékeztet az itt mondottakra, később aztán – ha lehet – ez a helyzet még rosszabbodott a hellénisztikus korban. Isten ezért, mintegy büntetésül, hagyja, hogy a kaotikus állapotok eluralkodjanak az országban (6. v.). A király említésével a prófécia egy idegen, vélhetően a Nagy Sándor utáni korszakban élt zsarnok uralkodóra céloz.

A 7. v. visszautal a perikopát bevezető 4. v. felhívására: a pásztor-próféta hozzáfog feladata végzéséhez, a juhkereskedőknek szánt nyáj legeltetéséhez. A „kereskedők” fordítás egy általánosan elfogadott szövegkorrekció eredménye. Azt a két szót, hogy *lákén anijjé* = „azért (a nyáj) nyomorultjai”, összevonják abba az alakba, hogy *likena^c anijjé* = „(juh)kereskedők”, s mivel a „kánaáni” népnév olykor kereskedőket jelent (Péld 31:24; Ézs 23:8), a szövegbe jobban illik ez a változat, itt és a 11. v.-ben egyaránt. – A pásztorok két botot tartottak maguknál (Zsolt 23:4), egy rövidebbet, amelyet fegyverként használtak, ha kellett, és egy hosszabbat, amelyre támaszkodtak. A két bot jelképes neve: jóakarát, illetve egyetértés (az utóbbi *habulím* formában olvasandó, betű szerinti jelentése „kötelék”), a nevek mutatják a pásztor lelkiismeretes jószándékát. De mutatják az Úr szándékát is, aki népének a többi néppel való békéjét, de különösen Izráel és Júda egyetértését kívánja elősegíteni. Ám ehhez kellene népének a jószándéka is.

A 8. v. első mondata roppant nehezen értelmezhető. A három pásztor amolyan „bojtár” (vö. 13:7), akik az Úrtól kijelölt pásztor mellett szolgáltak; szolgálatukat azonban igencsak rosszul végezhatték, mert rövid időn belül el kellett csapni őket. Alakjuk mögött alighanem történeti személyek álltak a próféta szeme előtt, azonosításuk azonban szinte lehetetlen. Rengeteg magyarázat született ezzel kapcsolatban (egy magyarázó 34-et sorol fel), gondoltak királyokra, főpapokra, birodalmakra. (Legkönnyebb e félverset betoldásként elhagyni, de arra a kérdésre

sem tudunk választ adni, hogy mikor és miért taldották be.) Mindenesetre Izráel olyan vezetőire gondolhatunk, akik rossz pásztorok, illetve „béresek” (Jn 10:12). Az igazi pásztor végül is megharagszik (képes kifejezés: megrövidült a lelke = elfogyott a türelme), és a juhok is megunták pásztorukat („elégedetlen volt a lelkük”), és mint annyiszor, következik az ítélet. A pásztor szabad prédára bocsátja a nyáját (9. v.). Ennek jelképe a „jóakarát” nevű bot eltörése: felbomlik az Izráel és a népek közt egy ideig megvolt szövetség és béke (10–11. v.).

Újabb kérdések vetődnek fel a 12–13. v.-sel kapcsolatban. Az Úrtól rendelt pásztor-próféta – aki ettől kezdve felhagy működésével – pénzt kér eddig végzett munkájáért: egy szintre helyezi magát a pénzért jövődölgető botcsinálta prófétákkal? (Mik 3:5.11.). És kiktől kéri prófétálása jutalmát: a „kereskedőktől” vagy saját népétől? Az utóbbi a valószínűbb, bár inkább csak átvitt értelemben veendő: megbecsülték-e, és ha igen, mennyire becsülték a pásztori gondviselést? A válasz lesújtó: 30 ezüstpénzre, ennyi a becsértéke egy rabszolgának (Ex 21:32). Erre aztán az Úr válaszol – hiszen a próféta Őt képviselte –, és gúnyos hangsúllyal mondja: Dobd oda a pénzt a templom kincstárába! (A 13. v.-ben *hajjócér* = „a fazekas” helyett *háócár* = „a kincstár” olvasandó; fazekasmester nem működött a templomban.) Ezután következik a 14. v.-ben az „egyetértés” nevű bot eltörése, jelképezve a két testvérország, Júda és Izráel együvé tartozásának a megszűntét. „Izráel” azonban itt már nem a fogság előtti északi országrészt jelenti, hanem a samaritánusokat, akik a fogság után végképpen különszakadtak Júdától, nemcsak politikailag, hanem vallásilag is úgyannyira, hogy külön templomot építettek a Garizim hegyén (vö. Jn 4:20). Ez a pásztor-allegória a 4–14. v.-ben végső fokon Isten pásztoroló gondviselését példázza: a pásztor-próféta megbízójának a személyét és munkáját képviseli. A tanulság pedig az, hogy a jó pásztor gondoskodása, összetartó szándéka, hívogató szava nagyon sokszor kevés megértésre talál. Emiatt következik a büntetés, az elnyomás, a szétszakadozás. Isten népe „kevésre becsülte”, amit a jó Pásztor érte tett. – Közismert, hogy a 13. v. második felét szabadon idézi Mt 27:9 az áruló Júdás halálával kapcsolatban. A hivatkozás alapja elsősorban a 30 ezüstpénz, azután pedig a fazekas-mező (ami feltételezi a *jócér* forma megtartását a zakariási szövegben, bár Mt 27:6-ban a templomi „kincstár” is említve van). Az idézés pontatlan, mert az evangélium Jeremiásra hivatkozik (vö. Jer 18:2k. vagy 19:1; de igazában egyik sem illik ide). Ez azonban mellékes az összehasonlítás igazi alapja mellett: Jézust is 30 ezüstre becsülték, ennyit fizettek Izráel akkori lelki vezetői a jó Pásztor elárulásáért (Mt 26:15).

Zak. 11,15–17. Jó pásztor helyett rossz pásztor.

A pásztor-allegóriához csatlakozik még néhány vers azzal a szándékkal, hogy leírja, mi sors vár arra a nyájra, amely megunta (8. v.) a jó pásztor gondoskodását: majd kapnak helyette olyat, amelyet megérdemelnek. A 15. v.-ben a „végy magadnak bolond pásztorok való felszerelést” – jelképes jelentésű: nem a jó pásztor fog ezután bolond módra legeltetni, hanem a majd ezután támasztandó (16. v.) vezető, uralkodó személyek, akik a nyájként kiszolgáltatót népnek zsarnokai és kihasználói lesznek. A „bolond” (*evil*) szó a bölcsességirodalom szókincséhez tartozik, és jelentése nem annyira „ostoba”, mint inkább rosszindulatúan esztelen (Zsolt 14:1; Péld 14:3; 16:22 stb.). Ha az ilyen ember pásztorbotot = hatalmat kap a kezébe, akkor jaj a juhoknak! Nem a megőrzés, a védelmezés lesz a pásztorkodás célja, hanem a nyájból való élés. Ezékiel prófécijája ismétlődik itt is (Ez 34:1–6). – Természetesen jövődölés ez, amely Izráel sorsát példázza. Egyetlen reménység, hogy a zsarnok pásztorok uralma sem tart örökké. A 17. v. jajszava és átokmondása azzal biztat, hogy ha Isten olykor kiszolgáltatója is bűnös népét rossz pásztoroknak, kegyetlen uralkodóknak, az ítélet majd azokat is utoléri, éppen azért, mert visszaéltek a nekik jutott hatalommal (olv. Ézs 10:5–19).

Zak. XII. RÉSZ

Zak. 12,1. Felirat.

A hátralevő 12–14. részben foglaltakat „Trito-Zakariás” prófeciáiként tartja számon a kritikai magyarázat. Különállását jelzi a *masszá*’ kezdő szó (ld. 9:1-nél), továbbá a nagy ívű indítás, hivatkozással az ég és a föld Teremtőjére. Az Izráel összefoglaló népnév csak itt fordul elő, a továbbiakban mindig csak Júda és Jeruzsálem sorsáról van szó. A prófeciák mögött pedig már nincs olyan történeti háttér amilyen a 9–11. r. mögött még felfedezhető. Ellenkezőleg, az időtlen eszkatológia és a valóságosan várt végítélet elemeiből tevődik össze a prófeciagyűjtemény, amely nagy megpróbáltatásokon keresztül elérkezik Izráel (Júda) megváltásához és Jeruzsálem megdicsőítéséhez.

Zak. 12,2–9. Jeruzsálem megszabadítása.

A végső nagy háborús veszedelem, Jeruzsálem ostroma – a kései eszkatológikus prófeciák visszatérő motívuma (ld. 10:13–15-nél). A szabadulást a háborús veszedelemből maga az Úr adja, mint aki népének és városának az oltalmazója, s ezt a legkülönbözőbb jelképekkel világítja meg a prófécia. A 2. v. szerint Isten „részegítő pohárrá” teszi Jeruzsálemet (a *szaf* szó jelentése itt nem „küszöb”, hanem „pohár, serleg”; a *ra^cal* pedig: „tántorgás”). A kifejezésben gúny és ítélet együtt van jelen (vö. Ézs 51:17; Jer 25:15k.; Jel 15:7), összefonódik benne a győztes ellenség részeg mulatozásának és a mérgezett italnak a képe: a mámorító ital halálos méreggé válik. – A 3. v. hasonlata szerint Jeruzsálem olyan súlyos kő, amelyet ha fel akar emelni valaki, beleszakad a dereka. Hieronymus óta szokás hivatkozni arra, hogy Izráelben fiatalembereknek volt súlyemelő erőpróbája, hogy egy-egy nagy követ fel bírják-e emelni. A kép az ellenséges támadás kudarcát szemlélteti. – A 4. v. egy csata képét festi, melynek során az ellenséges lovasság soraiban pánik tör ki, a lovak valamitől megrémülnek, fékezhetlenné válnak, a csatasor felbomlik. Nem csoda, ha mindezek láttán azt mondják – akárcsak a parittyás Dávid Góliáttal szemben –, hogy Jeruzsálem ereje a Seregek Urának nevében van. A 8–9. v. ki is mondja a végső szót: az Úr megsemmisít minden népet, amely Jeruzsálem ellen támad, csodaerőt adva a város lakosságának. Mindenki olyan bátor lesz, mint ama párviadalban Dávid; a „Dávid háza”, a dinasztia, illetve annak remélve várt messiási alakja pedig az Úr angyalaként vezeti őket. Az a régi ún. „Sion-teológia” éled fel itt eszkatológikus kivetítésben, amely valamikor zsoltárokból és prófeciákból hirdette, hogy az Úr maga oltalmazza Jeruzsálemet, a benne levő templommal együtt (Zsolt 46; 48; 76; Ézs 29:1–8; 31:4–5 stb.).

A magyarázat során némi gondot okoz az, hogy Jeruzsálem mellett párhuzamosan, olykor némi ellentétes értelemben, Júda is említve van. Ellentétet nem kell belemagyarázni a szövegbe, még ha az néhol nehezen érthető is. Így pl. a 2b. v.-ben nem arról van szó, hogy Júda is Jeruzsálem ellen támad (vagy éppen megfordítva, ld. rev. Károli), hanem arról, hogy mindegyik egyformán szorongatott helyzetben lesz. Az 5. v. hitvalló mondatánál a jó értelem kedvéért egy apró korrekcióra van szükség: a *lí* szócskából a magánhangzó elhagyandó, s a maradó mássalhangzó *le-* prepozícióként egybeírandó a következő szóval; viszont az *'allufé* = „törzsfői” szót nem szükséges *'alefé* = „nemzetségei”-re javítani. – A 6. v. külön hangsúlyozza Júda, tehát az ország egész népe jelentőségét a végső nagy harcban. Ők is segítik teljessé tenni az ellenség vereségét, ezt jelzik a hasonlatok: a „tüzes serpenyő” égő parázzsal teli edényt jelöl, amely a máglyába rakott fahasábokat gyűjtja lángra; ugyanez a szerepe a halomba rakott kékék közé dobott égő fáklyának. Végül a 7. v. mondanivalója az, hogy meg fog szünni a versengés az elsőségért

Jeruzsálem és a „vidék” között. Először az ország vidéki városait szabadítja meg az ellenségtől a népét megsegítő Isten, s azután a fővárost. Ellentéte ez a történelemben többször ismétlődött helyzetnek: először a vidéki városokat szokta meghódítani az ellenség, hogy aztán teljes erővel fogjon a főváros ostromához (vö. 2Kiráj 18:13k.). A mindenkit egyaránt fenyegető halálos veszedelemből való megmenekülés után nincs helye semmilyen versengésnek.

Zak. 12,10–14. Jeruzsálem bűnbánata.

Szokatlanul hat az 1–9. v.-ben tükröződő nagy szabadulás képe után a hátralevő versekben egy országos méretű gyásznak a festése. Az a monoton ismételtetés, amely ugyanazon kifejezések keretében szólítja meg Júda népe különböző rétegeit, elsősorban Dávid házát, az uralkodócsaládot és Lévi házát, a papságot és leszármazottaikat, egy nagyszabású sirató liturgia komor hangulatát idézi. Nem egészen világos, hogy a két csoportból miért van két kevésbé fontos személy neve említve: Nátán (2Sám 5:14; vö. Lk 3:31) és Simei (Num 3:17–21). Viszont a bő felsorolás, amely nemzetségenként férfiak és nők csoportját külön-külön is megszólítja, kifejezi a mindenkit érintő egyetemességet.

De hát miért vagy kiért van e nagy gyászszertartás? A 10b–11. v. több mindent említ, mindenekelőtt valakit, akit megöltek, átdöfték (a 10. v.-ben *'élaj* = „rám” helyett *'éláv* = „reá” olvasandó: Istent nem lehet ledöfni). Az előzőekben leírt nagy csata valamely névtelen áldozatára azért nem lehet gondolni, mert az a csata eszkatológikus távlatban a jövőbe van vetítve. Egy régebbi történeti személlyel azonosítani (pl. Jósiás király, 2Kráj 35:24–25; Zakariás próféta, 2Kráj 24:20–22 vagy Oniás főpap a hellenisztikus korban stb.) éppoly nehéz, mint az Ebed-Jahve alakját Deutero-Ézsaiásnál. Eszkatológikus próféciáról lévén szó, nem is annyira a történeti azonosítás a fontos. Alighanem a 9:9-nél már említett szenvedő Messiásra kell gondolnunk. A siratás, a gyász nagyságát hasonlatok érzékeltetik: amelyet az egyszülött vagy az elsőszülött gyermek elvesztésekor éreznek, vagy amilyen a Hadad-Rimmónért tartott gyász. Az utóbbinál két kánaáni-arám vegetációs isten neve van összekapcsolva. Különböző mítoszokból ismerjük az ilyen, a természet téli (van, ahol nyári) időszakban történő elhalását megszemélyesítő istenség „halála” fölött tartott kultikus gyászt (Baal, Adonisz, Tammúz, az utóbbihoz ld. Ez 8:14), amelyekkel azonban az itt meghirdetett gyász nem azonosítható, csak hozzájuk hasonlítható.

A kérdésre adható igazi válaszhoz a 10a. v. megértése segít el. Isten Lelkének kitöltése idézi elő ezt a nagy sírást. Isten Lelkének adományja mindig nagy változást jelent, nagy megújulást hoz ember vagy nép (egyház) életében; vö. Ézs 44:3–4; Ez 36:26–27; Jóel 3. r. A Lélek jelzője és jellemzője itt „a könnyöret és a könnyörgés” Lelke (a megfelelő két héber szó is azonos szógyökből való): egyfelől Isten kegyelmét közli, másfelől képessé tesz arra felelni, imádkozni – elsősorban bűnbánó szívvel. Az itt említett nagy gyász ezért nem valami szertartásos siránkozást jelent, hanem az Isten elé állás nagy élményét, amely először bűnbánatra indít, azután a bűnbánat könnyein át megtisztít, fölemel.

Ha az „átdöftött” személyt Izráel történetében nem tudjuk azonosítani, hanem a szenvedő Messiásra gondolunk, akkor természetesnek vehetjük, ha az ÚSZ a 10. v.-et Jézus Krisztusra nézve idézi (Jn 19:37; Jel 1:7).

Zak. XIII. RÉSZ

Zak. 13,1–6. A bálványok és a hamis próféták elvesznek.

E fejezet 1. v.-ét sokan még a megelőző rész lezárásának tartják. De felfoghatjuk átvezetésnek is a következőkhöz. Jeruzsálemben forrás fakad, melynek a vize lemossa a bűnbánó nép vétkének szennyét. A víznek ez a tisztító, gyógyító, megújító szerepe és jelképe többször is szerepel a prófétáknál (Ez 36:25; 47:1k.; vö. Zsolt 51:9), és végső soron János keresztsége felé mutat (Mt 3:6–11).

A megújult gyülekezet körében nincs helyük többé bálványszobroknak, sem hamis prófétáknak (2. v.). Sokszor idézte fel az uralkodók által is támogatott bálványtisztelet Isten büntető haragját (1Kir 16:31–33; 2Kir 17:7k.; 21:3k.). Reménység szerint vége lesz ennek, és Isten népe megtanulja az ősi, eredeti leckét, hogy egyedül csak az Urat imádja, és ne készítsen és főleg ne imádjon bálványszobrokat (Ex 20:2–6; Deut 6:4). Az is közismert, hogy az Úr igazi prófétáinak mennyit kellett küzdeniük a hamis prófétákkal, akik tetszetős jósolgatóikkal elámították királyukat és népüket (1Kir 22:23–25; Jer 23:9k.; Mik 3:5k.). A 3. v. szerint beteljesednek a Deut 18:20-ban megmondottak: a hamis prófétákat a saját hozzátartozóik fogják megölni. Így végül az ilyen próféták nemcsak felhagynak majd hazugságaikkal, hanem féltükben még jellegzetes öltözetüket (2Kir 1:8; Mt 3:4) is levetik magukról (4. v.), és eltagadják eddigi foglalkozásukat (5. v.). E vers végén egyszerű korrekcióra van szükség, más szóelválasztással: *'ádám hiqnaní* helyett *'adámá^h qinjani* = „szántó föld az én birtokom”, párhuzam a megelőző „földműves vagyok” mellett). Ámós próféta szavai juthatnak eszünkbe (Ám 7:14), csak hogy az ő „nem vagyok próféta, csak pásztorember” tiltakozását nyomon követte a bizonyágtétel: „de elhívt engem az Úr!” A hamis prófétáknak volt olyan szokásuk is, hogy eksztázisban sebeket ejtettek magukon (1Kir 18:28), ezért kellett a sebhelyekről, mint áruló nyomokról azt hazudni, hogy verekedés maradványai (6. v.).

Zak. 13,7–9. Verd meg a pásztort – elszéled a nyáj!

E néhány vers egy különálló töredék, pásztor és nyáj újbóli ítéletéről szól. Tartalmilag nem lehet közvetlen folytatása a megelőző két rövid próféciónak, mert azokban szabadításról, a Lélek kiadásáról, bűnbánó sírásról és megtisztulásról volt szó. Vannak magyarázók, akik a 11. r.-ben levő pásztor-allegóriák valamelyikének (4–14. és 15–17. v.) a folytatásának gondolják, de az elsőt azért nem illik, mert az Urat képviselő hű pásztort érné elsősorban az itt következő ítélet; a másodikhoz meg azért, mert itt a „nyáj”, az ország lakossága kétharmadának a kiirtásáról lesz szó. Leginkább egy rövid ítéletes próféciaaként fogható fel, amelyen Ezékiel próféta hatása érezhető (Ez 21:13–22).

A kard az ítélet eszköze. Szinte személyes megszólítása az Úr ítélettartó akaratának a kifejezése. Pásztor és nyáj = előljáró és nép egyaránt sorra kerül. A pásztor, de még a bojtárjai is áldozatul esnek – bizonyára egy nagy ellenséges támadás során. Ezután természetes, hogy az őrizet és védelem nélkül maradó nyáj szétszóródik (10:2; vö. Mt 26:31), majd egy nagy öldöklés áldozata lesz. Csak egyharmada menekül meg a lakosságnak. Bármilyen szörnyű is ez a kép, mégis van egy vigasztaló mozzanata: tisztító ítélet ez, amelyből lesz egy megtartásra érdemes maradék. Régi próféciaik csengenek vissza, így Ézsaiásnak a maradékról szóló kijelentései (Ézs 6:12–13; 10:21–22), vagy az ezüst megtisztításáról mondott hasonlata (1:22.25), továbbá Hóseásnak a nagy megengesztelődésről szóló szavai: „Népem vagy te; ő pedig ezt mondja: én Istenem!” (Hós 2:25). Ez az isteni értelme és célja az ítélettartásnak.

Zak. XIV. RÉSZ

Zak. 14,1–2. Jeruzsálem utolsó próbatétele.

A 14. rész az előzőektől teljesen független látomás Jeruzsálem utolsó nagy nyomorúságáról, egy ellenséges támadásról (1–2. v.), melyből aztán Isten személyes közbeavatkozása szabadítja meg a várost. Csodás természeti jelenségek kísérik ezt, végül Jeruzsálem felmagasztosul (3–11. v.), az ellenséget megsemmisítő csapások érik (12–15. v.), s csupán azok maradnak meg, akik megtérnek az Úrhoz és Jeruzsálemben tisztelik őt (16–21. v.). Jeruzsálem ellenséges megszállásának a leírása nem függ össze a 12. r.-ben leíróval: ott nem bír vele az ellenség, itt elfoglalják, kifosztják a várost. Hogy pedig ez hogyan történhetik meg, arra a 2. v.-ben levő „én összegyűjtök” kifejezés ad választ: Csak az Úr tudtával és akaratával lehetséges, hogy pogány ellenség kezébe kerül a szent város. Lehetséges, hogy a Nagy Sándort követő korszakban volt olyan háborús katasztrófa, amely szomorú történeti példát nyújtott e próféciához. Ilyen volt Kr. e. 301-ben I. Ptolemaiosz kegyetlen hadjárata, melynek során az egyiptomi uralkodó egy szombati napon támadta meg az ünnep miatt fegyvert fogni nem akaró lakosságot. A nyers leírás hűen tükrözi, hogy mi történik egy várossal és lakóival, ha fegyverrel foglalják el. Az egyetlen vigasztaló mozzanat a vers utolsó mondata: lesz „maradék” (ld. 13:8-nál), amely túléli a csapást, és ez lát majd szebb jövőndőt.

Zak. 14,3–11. Jeruzsálem megszabadítása.

Az Úr maga áll elő népe védelmére, és harcba száll annak ellenségeivel, mint „a csata napján”. Emlékeztetés ez a régmúlt időkre, amikor az Úr tettlegesen, természeti csapások kíséretében avatkozott be egy-egy ütközetbe népe javára (3. v. – vö. Józs 10:10k.; Bír 4:15). Szemléletes és félelmet keltő a leírás: leszáll az Olajfák hegyére, és amikor „lábával megérinti a hegyet”, az megrendül bele, és kelet-nyugati irányban ketté hasad. A nagy tektonikus rengés következtében a hegy egyik fele északi, a másik déli irányban elmozdul, s egy nagy völgy támad köztük (4. v.). Ebbe a völgybe menekül a megrémült lakosság, amely nem mer házaiban maradni. A földrengés nagy méretének az elképzeltetésére a prófécia hivatkozik egy régi nagy katasztrófára, Uzziás király idejéből, amely olyan nagy és emlékezetes volt, hogy egyszerűen „a” földrengés gyanánt emlegették (Ám 1:1). Ez a félelmes kép adja az Úr ítéletre jövetelének a háttérét (5. v.), amikor az Úr eljön szentjeivel = angyalaival (vö. Dán 7:22.27) együtt, és megszabadítja szent városát a nagy nyomorúságtól. (A jó értelem kedvéért csekély változtatásra van szükség a héber alapszövegben az 5. v. végén: „Istenem” helyett „Istened” olvasandó; az utolsó szó pedig hímnemű birtokos raggal: *‘immó* = vele.)

A megszabadulás után a boldog végidő következik, melyben a természet mindennapi rendje egészen megváltozik (6–7. v.). A Nőével kötött szövetséghez fűződő ígéret (Gen 8:22) formai vonatkozásai megszűnnek, nem váltakozik többé meleg és hideg, nappal és éjszaka: egyetlen nap lesz, mindig derült és fényes. (A 6. v.-ben az *’ór* szó nem a „világosság” alapértelmében veendő; a világosság meglétét nem lehet tagadni, az ellentmondana a 7. v. és az egész szakasz értelmének. Az *’ór* szó így a napvilággal együtt járó meleget jelenti, ennek ellentéte a vers végén levő két szó: *qárút* és *qippá’ón*, melyeknek az elején *j* mássalhangzó helyett *ve-* „és” kötőszó olvasandó. A vers értelme tehát: „nem lesz meleg, sem hideg, sem fagy”.) A 7. v. ennek az örökös nappalnak még további jellemzése. – Hasonló képet olvasunk Ézs 60:19–20 apokaliptikus próféciájában; ÚSZ-i párhuzamát olv. Jel 21:23-ban.

Még további rendkívüli változások is bekövetkeznek majd „azon a napon”. Jeruzsálemben „élő víz” forrása fakad, s két irányban elfolyva, a „keleti”, illetve a „nyugati” tengerbe torkollik (8–9. v.). Ósrégi, még az édenkerti történetből ismert kép ez (Gen 2:10), csak itt nem a világ négy tája felé folyik el a víz, hanem a kép leszűkül Júda területére, annak határa a keleti = Holt-tenger és a

nyugati = Földközi-tenger. A víznek kétféle szerepe és hatása van: egyfelől felüdítő, megtermékenyítő, másfelől tisztulást, gyógyulást hozó (vö. Ez 47:1–12; Jel 22:1), mindkettőnek megvan a lelki értelme is (Jn 4:10–14; 7:37–39). A 8. v. vége még hangsúlyozza, hogy ez az „élő víz” mindig meglesz, a nyári száraz időszakban is, amikor a legtöbb patak vize ki szokott száradni Palesztinában. A végidőben aztán egyedül az Úr lesz népének és a világnak Királya, csak *Ő lesz egyedül* (a Deut 6:4 híres hitvalló igéjének deklarációja), s az ő neve lesz az egyetlen Név, amelyet imába foglalnak (vö. ApCsel 4:12).

Az eddigi csodálatos változásokhoz még egy újabb jelenség kapcsolódik: az ország területe egy nagy síksággá válik, ahol a völgyek fölemelkednek, a hegyek pedig alászállanak (10. v.). Az Ézs 40:4-ből ismert kép Júdára alkalmazva: Geba Júda hegyvidékének az északi, Rimmón pedig a déli végpontját jelöli (1Kir 15:22; Józs 19:7). E sík vidékből egyedül Jeruzsálem fog kiemelkedni (vö. Ézs 2:2), melynek itt már (ellentétben Zak 2:8-cal) falai és kapui lesznek: a Benjámin-kapu (Jer 37:13) és a Szeletkapu (Jer 31:38) a városfal északi részén volt, a Hananél-torony (Jer 31:38) és a királyi borsajtók pedig a nyugati falrész meghatározói lehettek. – A város lakói ezután biztonságban érezhetik magukat (11. v.), eljön a békesség ideje, nem fenyeget többé „hadi átok” (Józs 6:17; 10:28 stb.; vö. Mal 3:24).

Zak. 14,12–21. Jeruzsálem végső dicsősége.

A prófécia második fele, a 13–15. v.-ben, visszatér a fejezet elején látott nagy háborús veszedelemhez. Ott a csata leírása a nagy földrengésbe és katasztrófába torkollott. Itt a 3. v. elbeszélés folytatódik: az Úr harcba száll az ellenséggel, és rettentő csapást mér rá. Emlékeztet ez annak a nagy asszír támadásnak a végére, amikor pestis pusztította az asszír sereget, Ezékiás király idejében (2Kir 15:35). Egy ilyen csapás természetes következménye a pánik, amikor a katonák rémületükben nem tudják megkülönböztetni a barátot az ellenségtől (vö. 12:4). – Nehezen érthető a 14. v.-ben az, hogy „Júda is harcol Jeruzsálem ellen” (14. v.), hiszen a pánik az ellenség soraiban tör ki. Ha nem hagyjuk is ki, mint toldást, úgy kell értenünk, hogy Júda is részt vesz a küzdelemben, csakúgy *mint* Jeruzsálem (tehát *be-* helyett *ke-* hasonlító prepozíciót olvasva). A teljes mozgósítás nemcsak az ellenség leveréséhez vezet, hanem a tőlük el-, vagy visszavett zsákmányon való osztozáshoz is. A zsákmány elosztása a nagy veszedelem elmúltával a nagy vigasság ideje (Ézs 9:2). Az embert, állatot sújtó végső csapás után csak a megszabadított Jeruzsálem marad fenn, amely ezután háborítatlanul tarthatja meg ünnepeit (Náh 1:15).

Az ellenség maradékát Isten arra indítja, hogy elfogadják az ő tiszteletét, és maguk is eljárjanak évente Jeruzsálembe, kiváltképpen az őszi sátoros ünnepen való részvételre (16–19. v.). A gondolat visszautal a 10. v.-re és az ott idézett Ézs 2:2–4-re. A végidőben Jeruzsálem kiemelkedik környezetéből, és hozzá zárandokolnak majd a népek. Az együtt tartott ünneplés szép képe váltja fel az eddigi ellenségeskedések nyomorúságát. Az ünnepi alkalmak közül is különös jelentőségű volt az őszi sátoros ünnep, amely az Úr királyként való ünneplésének és az évi termésért való hálaadásnak az ünnepe volt (Lev 23:29). Az ünnep utolsó „nagy” napjának (Jn 6:37) a szertartásához tartozott az esőhívogató vízkiöntés, mivel ez idő tájt szokott megérkezni az új mezőgazdasági év kezdetét jelentő, a földművelést újra lehetővé tevő őszi esőzés. „Áldás esője” volt az (Ez 34:26). – Csak azok nem részesülnek az áldásban, akik elutasítják és maguktól nem vesznek részt a közös ünneplésben. Büntetésük az, hogy országukra nem hull eső, nem lesz termés. Egyiptom külön is ki van emelve ezen a ponton, mint amely a prófécia idején politikailag Júda fölöttese volt. (Az ne zavarjon, hogy Egyiptom részére nem jelentett csapást, ha nem kapott esőt, minthogy ott szinte sohasem szokott esni; annak az életére a Nílus évenkénti áradása jelentette ugyanezt az áldást, a fenyegetés ezzel az áttétellel értendő.) Egyetemes áldás

lehetősége lehetett a megtérés és az együtt tartott ünneplés; viszont egyetemesen csapást vont maga után az ünnepléstől való visszahúzódás. Mégis annak hangsúlyozása, hogy „még Egyiptom is” ott lesz az Urat tisztelők gyülekezetében, különös jelentőségű: az egykori elnyomó, a szolgátságban tartó a végidőben együtt tiszteli az Urat az egykor elnyomottak utódaival (olv. Ézs 19:18–25; Zsolt 87:4).

A befejező versek (20–21. v.) Jeruzsálem végső dicsőségét valami hallatlanul nagy fokozással kívánják érzékeltetni. A szent város szent, tehát Istenhez tartozó, Istennek tetsző lesz minden tekintetben és minden részletében. Nemcsak a város népe, a papság, a templom, hanem még a használati tárgyak is. A lovak csengőin ugyanaz a felirat lesz – az Úrnak szentelt! –, mint a főpapi diadém (Ex 28:36), a lovak pedig rendeltetésüket tekintve békés állatok lesznek, nem harci paripák (vö. 9:9). Még a közönséges konyhai edények is szentek lesznek, nem csak a templomnál őrzöttek, amelyek az áldozati étel elkészítésére valók. A szent városnak olyan lesz a „levegője”, a légköre, hogy aki ott tartózkodik és amit ott használnak, az mind Istennek tetsző, szent lesz. A városba érkező zarándokoknak nem kell majd külön szent edényeket vásárolniuk, éppen ezért kereskedőkre (kánaániakra, vö. 11:7) sem lesz szükség a templom környékén. Az egykor elhangzott felhívás: szentek legyetek! (Lev 19:2) – valóság lesz emberen, állaton, használati tárgyon a végső időben. A jelen levő Isten közelsége megszentel mindent, aki és ami az ő szolgálatában áll.

MALAKIÁS KÖNYVÉNEK MAGYARÁZATA

Írta: Dr. Módis László professzor

Bevezetés

Malakiás próféta személye.

A próféta személyére nézve nincs semmiféle adatunk. Sem a könyvből, sem a Szentírásból, sem a kánonon kívüli irodalomból nem kapunk még csak utalást sem a könyv szerzőjére nézve.

Éppen ezért a magyarázók számára kezdettől fogva lehetőség nyílt arra, hogy más és más módon értelmezzék a könyv szerzőségének kérdését. Általában három értelmezéssel találkozunk.

A héber *bejad mal'áki* kifejezésre utalva az arám nyelvű Targum, majd Hieronymus is úgy gondolták, hogy a kifejezés nem tulajdonnév, hanem mindössze annyit jelent: „követem által”. A könyv szerzőjének Esdrást tartották.

Más magyarázók viszont eltekintenek az Esdrás szerzőségétől és egyszerűen ismeretlennek tartják a szerzőt (Kállay Kálmán: Bevezetés... Debr. 1955. 339. 1.). Ezek általában utalnak a Szeptuaginta és a Vulgata fordításokra.

A magyarázók tekintélyes része azonban történeti személynek és a könyv szerzőjének tekinti Malakiást. Neve eredetileg lehetett Malakjáh. A héber kánon szerkesztői is tulajdonnévnek tekintették a Malakiás szót. (Vö. Harsányi 6–8. 1.)

Legcélszerűbb az utóbbi állásponthoz csatlakozni már azért is, mert az ószövetségi prófétákat név szerint is megőrizték az iratok minden esetben.

Malakiás próféta könyve.